

Tartu Ülikool

Haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus

**„Läbivate teemade rakendamise
metoodikad Eesti koolides“ uuringu
materjal**

Tellija: Haridus- ja Teadusministeerium

Tartu 2011

Sisukord

Sissejuhatus	4
Läbivate teemade rakendamine kooliorganisatsioonis	6
Koolide valim	7
Ülevaade andmekogumises osalenud koolidest	8
Andmekogumise meetod	10
I Läbivate teemade rakendamise korraldamine koolis	12
1.1. Läbivad teemad koolide dokumentatsioonis	13
1.2. Läbiv teema kooli põhiväärtusena	15
1.3. Läbiv teema kui kogukonda kujundav tegevus	16
1.4. Koolikultuuri (-keskkonna) mõju läbivate teemade rakendamisele	17
1.5. Kooli koostööviisid, mis toetavad läbivate teemade rakendamist	19
1.6. Läbivate teemade koordineerimine ja nõustamine	20
II Läbivate teemade rakendamise võimalikud viisid	22
2.1. Läbivate teemade käsitlemine spetsiaalse valdkonnatunnina	22
2.2. Läbivate teemade rakendamine aineüleselt	22
2.3. Läbivate teemade rakendamine ühekordse tegevusena	23
2.4. Läbivate teemade rakendamine klassivälise tegevusena	23
III Koolitused ja tugimaterjalid	25
IV Tagasiside kogumine läbivate teemade rakendamisele	26
V Läbivate teemade rakendamise mudelid	28
5.1. LT rakendamise mudel Viimsi Keskkoolis	29
5.1. LT rakendamise mudel Tartu Tamme Gümnaasiumi	30
5.4. LT rakendamise mudel Tartu Waldorfgümnaasiumis	32
5.5. LT rakendamise mudel Viljandi C. R. Jakobsoni nim. Gümnaasiumis	33
5.6. LT rakendamise mudel Tartu Erakoolis	34
Kokkuvõte	35
VI Rakendamise takistused ja nende ületamise võimalused	37
5.1. Aeg	37
Tartu Tamme Gümnaasium	37

Tartu Erakool	37
Viimsi Keskkool	38
Tartu Waldorfgümnaasium	38
5.2. Ressursid (raha, ruumid ja tehnilised vahendid)	38
Kambja Põhikool	39
Tartu Tamme Gümnaasium	39
Tartu Erakool	41
Viimsi Keskkool	41
Tartu Waldorfgümnaasium	42
5.3. Motiveeritud inimesed	42
Kambja Põhikool	42
Tartu Tamme Gümnaasium	43
Tartu Erakool	44
Viimsi Keskkool	45
Tartu Waldorfgümnaasium	45
Kokkuvõte	46
VII Ettepanekud läbivate teemade rakendamise toetamiseks	49
Tartu Tamme Gümnaasium	49
Viimsi Keskkool	50
Tartu Waldorfgümnaasium	50
Kambja Põhikool	51
Kokkuvõte	52
Kasutatud kirjandus	54

Sissejuhatus

Käesolev materjal „Läbivate teemade rakendamise metoodikad Eesti koolides“ on koostatud Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimusel.

Materjal põhineb seitsmes Eesti koolis ajavahemikul 01.02.2010 - 01.02.2011 läbi viidud uuringul, mille eesmärgiks oli koguda ja analüüsida läbivate teemade positiivset kogemust koolides. Uuringu kavandamisel lähtuti keskuse poolt 2008. a alustatud suuremamahulise uuringu „Riikliku õppekava läbivate teemade rakendamise strateegiad koolis“ esialgsetest tulemustest.

Uuringu käigus valmistati koolidele ette läbivate teemade rakendamise eneseanalüüsi vormid, millest üks sobib kõikide läbivate teemade kajastamiseks näiteks kooli õppekavas või tööplaanis (vt joonis 1, lk 15) ja teine on esitatud rakendamise mudelitena (kahe erineva variandina, vt lk 32-37). Koostatud eneseanalüüsi vorme täiendati koostöös uuringus osalenud koolidega, tutvustati erinevatele sihtrühmadele (vabariigi õppealajuhatajatele, karjäärikoordinaatoritele ning täiendõppes osalejatele) ning need on koolidele jt huvilistele kättesaadavad kogumikus „Läbivad teemad õppekavas ja nende rakendamine koolis, 2. osa“. Eelpool nimetatud kogumikku koondati ka koolidele mõeldud läbivate teemade rakendamise metoodilised kirjeldused, mis antud materjalis ei sisaldu etteantud mahupiirangu tõttu. Antud materjal sisaldab läbiviidud uuringu kirjeldust (valim, ülevaade koolidest ja andmekogumise meetod) ja uuringu läbiviijate poolt tehtud järeldusi (sh metoodiliste kirjelduste analüüsi ja eneseanalüüsi vorme). Eraldi on vaid selles materjalis käsitletud läbivate teemade rakendamist toetavaid aspekte. Osa tekstist on esitatud otsekõnena intervjuu lõikudest. Teksti paremaks mõistmiseks on sõnastust korrastatud.

Nii läbiviidud intervjuud kui ka pakutud eneseanalüüsi vormid aitasid uuringus osalenud koolide arvates kaasa läbivate teemade rakendamist analüüsida ning veel kasutamata ressursse ja võimalusi leida.

Uuringu käigus viid läbi 16 poolstruktureeritud individuaalset või grupi intervjuud, mis salvestati diktofonile ja kirjutati hiljem maha. Teiseks analüüsiti uuritud koolide dokumente (arengukava, kooliõppekava, tööplaanid, ainekavad, läbivate teemade rakenduskava jm). Võimalusel osalesid uuringu läbiviijad uuringuobjekti paremaks mõistmiseks kooli läbivate

teemadega seotud tegevustes, näiteks osaleti Vanalinna Hariduskolleegiumi klassi nõukogu koosolekul, Tartu Erakoolis õppekava juhtgrupi koosolekul ning Viimsi Gümnaasiumis kujundava hindamise konverentsil. Uuringus osalenud koolide soovil viidi uuringu raames läbi ka kolm koolimeeskondade seminari, kaks Viljandi C. R. Jakobsoni nim Gümnaasiumis – „Lõimingu võimalusi õppekavas“ ja „Läbivad teemad“ ning üks Kambja Põhikoolis - „Läbivad teemad uues riiklikus õppekavas“.

Antud materjali aluseks olnud uuringu viisid läbi haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse töötajad Juta Jaani ja Ülle Luisk, materjali koondas Juta Jaani.

Läbivate teemade rakendamine kooliorganisatsioonis

Läbivate teemade (LT) rakendumise tasandid riiklikus õppekavas peegeldavad kooli kui terviku rolli olulisust antud valdkonnas. See tähendab, et nii ainealane õppetegevus kui ka projektipõhine või tunniväline õppetegevus on läbivate teemade seisukohalt oluline planeerida kogu kooli õppetegevuse eesmärkide kontekstis.

Uuring oli kavandatud vaatlemaks kooli tervikuna kui läbivate teemade rakendustasandite süsteemi. Vaatluse alla tulevad erinevatest koolidest kogutud läbivate teemade rakendamise praktikad eesmärgiga tutvustada juba läbiproovitud võimalusi ning anda ideid ja julgust otsida igale konkreetsele koolile sobivat oma lähenemist. Kuna koolid on erinevad, siis ka erinevate läbivate teemade rakendamise võimalused on väga erinevad. Läbivate teemade planeerimisel tuleks toetuda iga kooli tugevatele külgedele ning näha läbivates teemades võimalust leida kooli kitsaskohtadele lahendusi. Ehk julgustavad koole oma lähenemist otsima ka siin kirjeldatud õpetlikud ebaõnnestumised – igal koolil on vaja ise leida läbivatele teemadele rakendamise tee ning ka ebaõnnestumised viivad lahendusele lähemale.

Käesolev materjal koosneb seitsmest alapeatükist:

1. Läbivate teemade rakendamise korraldamine koolis. Alapeatükis antakse ülevaade, kuidas läbivate teemade õpetamist koolis võiks korraldada. On toodud näiteid, kuidas erinevad koolid on läbivate teemade õppe oma koolis korraldanud. Materjalis on puudutatud erinevaid rakendumise aspekte (nt LT kajastumine dokumentides, LT alase tegevuse koordineerimine ja nõustamine jne).

2. Läbivate teemade rakendamise võimalikud viisid. Alapeatükis tutvustatakse läbivate teemade rakendamise viise uuritud koolides. Tutvustatakse tegevusi läbivate teemade õpetamiseks, mida koolides täna juba rakendatakse. Kirjeldatakse sisult ja vormilt erinevaid rakendamisstrateegiaid.

3. Koolitused ja tugimaterjalid. Alapeatükis tuuakse välja, milliseid koolitusi ja tugimaterjale läbivate teemade rakendamise toetamiseks juba pakutakse ja milliseid uuringus osalenud koolide arvates veel vajatakse.

4. Tagasiside kogumine läbivate teemade rakendamisele. Selles alapeatükis kirjeldatakse erinevaid tagasiside kogumise meetodeid õpilaste, õpetajate, juhtkonna ja riigi tasandil,

tuuakse näiteid tagasiside andmise vormidest ja kriteeriumitest ning järeldustest, mida saadud informatsiooni põhjal on võimalik teha.

5. Läbivate teemade rakendamise mudelid (kuue kooli näitel). Alapeatükis on igast koolist kogutud info koondanud ülevaatlikusse mudelisse, mille põhjal tekib lugejal võimalus saada terviklik ettekujutus koolides toimivatest praktikatest.

6. Läbivate teemade rakendamise takistused ja nende ületamise võimalused. Välja on toodud kolme (aeg, ressursid ja motiveeritud inimesed) kõige suurema läbivate teemade rakendamise takistuse ületamise võimalused.

7. Ettepanekud läbivate teemade rakendamise toetamiseks. Antud alapeatükki on koondatud kõikide intervjuude käigus koolide poolt tehtud ettepanekud, kuidas esiteks koolid ise ja teiseks riik saavad läbivate teemade rakendamist toetada.

Koolidest kogutud materjali esitatakse nii üldistatud kujul kui ka väljavõtetena intervjuudest. Lugeja peab arvestama, et väljavõtete tekst on minimaalsete muudatustega ning on edastatud kõnekeelestiilis. Sellega on kogumiku autorid taotlenud, et saadud info jõuaks lugejani võimalikult ehedal kujul ning väljendaks võimalikult täpselt rääkijate poolt edasi antud mõtteid ja emotsioone.

Toodud head praktikad ei kajasta uuritud koolide läbivate teemade alast tegevust tervikuna. Koolid võisid valida toodud näiteid vastavalt oma eelistustele ning palusime koolidel kirjeldada ka alles läbiproovimata ideid. Seega ei leia antud kogumikust valmis terviklahendusi koolidele, pigem on siin toodud head näited võimalikest lähenemistest, millest iga kool saab ise läbivatele teemadele enda terviklähenemise kujundada.

Koolide valim

Läbivate teemade rakendamine ei ole koolidele uus kogemus. 2002. aastal vastu võetud Põhikooli ja Gümnaasiumi Riikliku Õppekava kohaselt on koolidel olnud kohustus õpetada nelja läbivat teemat: *keskkond ja säästev areng; tööalane karjäär ja selle kujundamine; infotehnoloogia ning meedia; turvalisus*. Vastav õpetamise praktika on olnud Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse uuringuprojekti „Riikliku õppekava läbivate teemade rakendamise strateegiad koolis“ raames eraldi vaatluse all.¹ Projekti peamine

¹ Projekti info on kättesaadav aadressil: <http://www.ut.ee/curriculum/453380>

eesmärk oli uurida kooli kui terviku strateegiaid läbivate teemade käsitlemisel. Uuriti, kuidas koolid on korraldanud õppekava läbivate teemade õpetamise koolis ainetundides ja kogu kooli tegevuses, milliseid struktuure on koolides selleks tarbeks loodud ning milliseid ressursse läbivate teemade õpetamine koolidelt nõuab. Analoogiline uuring on läbi viidud ka Ene-Silvia Sarve poolt aastal 2008 (uuring „Kool kui arengukeskkond ja õpilaste toimetulek“). Neid tulemusi on siinses kogumikus kasutatud üldistuste ja kokkuvõtete esitamisel.

Antud materjali koostamise aluseks olnud uuringu fookuses oli kooliorganisatsiooni kui terviku tegevus läbivate teemade õpetuse kavandamisel. Valimi moodustasid koolid, kelle aineülese õppega seotud tegevus on leidnud laiemat kõlapinda kas meetodite, hindamisviiside või koostöö osas. Koolide valimisel lähtuti põhimõttest, et nende tegevuse kirjeldusest ja analüüsist oleks kasu teistele koolidele oma kogemuste hindamisel või avardamisel. Eesmärk ei olnud leida ainult väga eeskujulikke rakendusnäiteid, vaid ka õpetlikku ebaõnnestumist.

Valimi koostamise teiseks kriteeriumiks oli koolitüüpide erinevus. Esindatud olid munitsipaalkoolid: Viimsi Keskkool, C. R. Jakobsoni Gümnaasium, Tartu Tamme Gümnaasium, Kambja Põhikool. Kaasatud olid kaks kooli, mille õppekava aluseks on eri tüüpi pedagoogikast tulenevad või laiemalt väärtuskasvatusest tulenevad õppekavad: Tartu Waldorfgümnaasium, Tallinna Vanalinna Hariduskolleeegium. Kaks koolidest olid erakapitalil põhinevad koolid: Tartu Erakool, Tartu Waldorfgümnaasium. Valimis oli kaks suurt linnakooli: Tartu Tamme Gümnaasium, Viljandi C.R. Jakobsoni Gümnaasium, suur vallakool (Viimsi Keskkool), kui ka väike linna- ja maakool (Tartu Erakool ja Kambja Põhikool).

Ülevaade andmekogumises osalenud koolidest²

Viimsi Keskkool

Viimsi Keskkool on munitsipaalkool, mis asub Harju maakonnas, Viimsi vallas, Haabneeme alevikus. Õpilaste koguarv koolis on 1443, õpetajaid on 108 (seisuga 22.12.10). Kool peab oma missiooniks innustava harmoonilise õpi- ja arengukeskkonna pakkumist põhi- ja keskkhariduse omandamiseks kõigile koolis õppida soovivatele õpilastele, loomaks parimad eeldused tubli ühiskonnaliikme kujunemiseks. Kooli õppetegevuse aluseks on õppetoolide

² Koolide ülevaadete allikateks on Eesti Hariduse Infosüsteem (EHIS) ja koolide kodulehed.

süsteem. Tegutsevad järgmised õppetoolid: Eesti keel ja meedia; B- ja C-võõrkeel; Inglise keel; Matemaatika; Oskusained; Sport; Keskkonnaained.

Tartu Erakool

Tartu Erakool, lühendina TERA Kool asub Tartus. TERA avati 1. septembril, 2007. Kool on erapõhikool, mis annab alus- ja põhiharidust. Koolis on 160 õpilast ja 21 õpetajat (29.12.2010 seisuga). Tartu Erakooli peab MTÜ Tartu Erihariduse Edendamise Selts (TEHES), mille on moodustanud lapsevanemad ja õpetajad. Kooli eesmärgiks ja ülesandeks on heatasemelise ja kaasaegse hariduse andmine lapsesõbralikus ja õpetajat väärtustavas keskkonnas.

Tartu Tamme Gümnaasium

Tartu Tamme Gümnaasium on munitsipaalgümnaasium, kus õpib (04.01.11 seisuga) 871 õpilast ja õpetab 63 õpetajat. Põhikoolis töötavad muusikaklassid 1. klassist kuni 9. klassini. Õppetööd nendes klassides toetavad vastavad ringid. Võimalik on õppida mingit muusikainstrumenti lapsevanema kulul. Gümnaasiumis on neli õppesuunda: loodusklassis loodus- ja meditsiinisuund ning reaalklassis tehnoloogia- ja humanitaarsuund. Tamme gümnaasium on loodusteaduslikku süvaharidust pakkuv kool.

Kambja Põhikool

Kool annab võimaluse omandada põhiharidus. Kooli õppeprotsess on korraldatud kooliastmete järgi: 1-3 klass I aste, 4-6 klass II aste, 7-9 klass III aste. Kooli õppe- ja kasvatustöö eesmärgiks on võimaldada inimesel kujuneda arenevaks isiksuseks, kes on suuteline elama väärikalt, austama iseennast, oma perekonda, kaasinimesi ja loodust, valima ning omandama talle sobivat elukutset, tegutsema loovalt ja kandma kodanikuvastutust. Kool loeb end asutatuks 1686. aastast. Koolis õpib 167 õpilast ja töötab 20 õpetajat.

C. R. Jakobsoni nim Gümnaasium (CRJG)

CRJG on vanim pidevalt tegutsenud keskharidust andev kool Viljandis. Kehtiva arengukava andmetel töötab CRJG gümnaasiumina, kus õpib 31 klassis ligikaudu 880 õpilast. Oma eesmärgina sõnastatakse võimaluste loomine üldkeskhariduse ja süvendatud teadmiste omandamiseks erinevates ainevaldkondades. Põhikooli ulatuses tegutseb kool 2 – 3 paralleelklassiga. Alates 6. klassist pakutakse võimalust matemaatika süvaõppeks. Alates 2. klassist pakub kool inglise keele süvaõpet. Gümnaasiumi 10. klassi võetakse vastu 2 - 3 klassikomplekti õpilasi, kes võivad õppida üldjuhul neljas õppesuunas (matemaatika-füüsika

süvaõpe, reaalharu õpe, inglise keele süvaõpe, humanitaarharu õpe). Koolis töötab ligi 70 pedagoogi, kellest suur osa on vanemõpetajad.

Tartu Waldorfgümnaasium

Tartu Waldorfgümnaasium (TWG) on 12-klassiline üldhariduskool. Kool loodi lapsevanemate initsiatiivil 1990-ndal aastal. TWG õppekava toetub waldorfpedagoogikale, mis arvestab lapse ealiste iseärasustega ning toetab noore inimese mitmekülgset arengut. Tartu Waldorfgümnaasium on tasuline erakool, mille pidajaks on lapsevanemate poolt loodud MTÜ Tartu Vaba Waldorfkooli Selts. 2007/2008 õppeaastal õppis kooli 12 klassis 189 õpilast. Kooli maksimaalne täituvus käesolevates tingimustes on 200 õpilast. Koolis töötab 41 inimest, neist 33 pedagoogidena. Põhikohaga õpetajaid on koolis 17.

Tallinna Vanalinna Hariduskolleegium (VHK)

Vanalinna Hariduskolleegium (VHK) on munitsipaalne haridus- ja kultuuriasutus. Selle peamiseks eesmärgiks on integreerida kultuuri ja haridust, kaasaegset maailmakäsitlust süvendatud ajalootunnetusega, üldharidust süvendatud muusika- ja kunstiharidusega ning rahvuskultuurilist haridust süvendatud võõrkeelteõppega traditsioonilise kristliku väärtussüsteemi alusel. VHK peamised struktuuriüksused on: VHK Gümnaasium, VHK Põhikool, VHK Muusikakool, VHK Kunstimaja, Vanalinna Muusikamaja ning Aiake. Nendes osakondades põimub regulaarne õpe ateljeede, stuudiote ja ringide tegevusega ning kunstnike ja muusikute individuaalne ja kollektiivne loome. Peale ülalnimetatud osakondade kindlustab HK kui terviku tööd rida teenistusi: terviseteenistus, teabeteenus, raamatukogu, finantsteenistus, majandusteenistus ja toitlustusteenistus.

Andmekogumise meetod

Koolide praktikate ja kogemuse kogumiseks kasutati fookusgrupi intervjuud ning individuaalset intervjuud. Koolide nõusoleku järel uuringus osaleda viidi läbi esimene fookusgrupi intervjuu. Intervjuul osalesid kooli poolt läbivate teemade õppe koordineerijatena või selle valdkonna eest vastutajatena nimetatud isikud: õpetajad, huvijuhid, õppejuhid, koolijuhid. Esimese fookusgrupi järel saadud andmed transkribeeriti ning analüüsiti. Seejärel lepidi kokku teine intervjuu. Vajadusel viidi läbi individuaalne intervjuu. Seda kahel juhul -

kas osade asjaolude täpsustamiseks või siis väga selgelt läbivate teemade õpet koordineeriva isikuga, kes seda ülesannet oma koolis täitis.

Intervjuudes osalesid Tartu Erakoolist – Valdek Rohtma, Marjeta Venno, Kaie Kubri, Thea Simmerman, Liisi Griffel, Kristi Kartašev; Viljandi C.R. Jakobsoni Gümnaasiumist – Monika Pärna, Eero Järvekülg, Kaie Lõhmus; Tamme Gümnaasiumist – Merit Luik; Viimsi Keskkoolist – Leelo Tiisvelt, Karmen Paul, Lemme Randmaa, Annika Remmel, Peeter Sipelgas; Kambja Põhikoolist – Toivo Ärtis; Tartu Waldorfgümnaasiumist – Ivo Kajak, Heidi Reimann, Kadi Jürimäe, Kadri Sügis; Tallinna Vanalinna Gümnaasiumist – Kersti Nigesen.

Lisaks analüüsiti kooli dokumentatsiooni läbivate teemade õppe aspektist (arengukava, kooli õppekava, tööplaani jms), tekstile oleme lisanud illustreerimiseks ka konkreetseid näiteid, mille oleme parema eristamise eesmärgil ära toonud kasti sees.

I

Läbivate teemade rakendamise korraldamine koolis

Läbivate teemade rakendamise tasandid on erinevad. Õppe- ja kasvatustegevuse kõrval tähtsustub koolikeskkond kõigi oma komponentidega ning organisatsioonikultuur.

Kooli dokumentatsioonist pakkusid uuringu käigus huvi kooliõppekava, kooli arengukava ning kooli ürituste plaan (osadel koolidel koos üldtööplaaniga). Läbivate teemade kajastumise analüüs dokumentide põhjal on oluline, kuna sellest lähtuvalt kavandatakse kooli õppe- ja kasvatustegevust ning tunniväliseid tegevusi. Läbivate teemade õpe ei tohiks jääda kasutamata võimaluseks erinevaid õppetöö osasid tervikuks siduda ning paljud olulised valdkonnad (sh õppekava üldosa eesmärgid) jäävad õppetöös kajastamata või tehakse seda juhuslikult. Seos tegelikkuse ja erineva tasandi dokumentide vahel on oluline, kuna see aitab lõimida erinevaid ainevaldkondi ning ka õppe- ja kasvatustööd omavahel.

Õpetajate tegevust ja üksmeelt mõjutab see, mil määral osaletakse oma kooli arengukava koostamises. E. S. Sarv toob välja 2008. a läbiviidud uuringu „Kool kui arengukeskkond ja õpilase toimetulek“ tulemused:

Enamus õpetajatest on seda meelt, et nende koolis on moodustatud töörühmad kooli õppe- ja arengukava arendamiseks ning õpetajad on arengukava väljatöötamisel osalenud, võtnud omaks kooli visiooni ja missiooni. Ligi poolte vastanute arvates toimuvad arutelud kooli arengu kohta korrapäraselt. Õpetajate kaasahaaramine arengu- ja õppekavakujundusse on koolide juhtkondadel üldiselt õnnestunud. Siiski ilmnes, et just linnakoolides on tulevikusuunaline tegevus ligi veerandi õpetajate meelest pärsitud: nad ei tunne end kaasatuna või ei näe vastavat tegevusliini koolis toimivat. Osalus oma tööga seotud tuleviku kujundamisel ja kaasatuse tunne on olulised üldise tööoptimismi, tööga rahulolu ja pühendumuse jaoks ning aitab vastu seista läbipõlemisele. See on oluline ka kooli õpetajate kogukonna ühisväärtuste kujundamisel ja loob aluse kooskõlaliseks õppe- ja kasvatustegevuseks. Et õpetajad tajuvad oma osalust arengukava töös, on üks tunnusmärk demokraatlikust juhtimisest koolis (Sarv, 2008:91).

1.1. Läbivad teemad koolide dokumentatsioonis

Koolide kogemused läbivate teemade rakendamise kajastamisest dokumentides on mitmekesine, kuid nendele on omased siiski teatud ühised jooned:

1. Koolidel on visioon läbivate teemade õpetamisest ning seda kajastatakse valdavalt kooli õppekavas. Lisaks kajastub läbivate teemadega seonduv erinevates üksikuid tegevusi kajastavates dokumentides.
2. On teatud teemad, mille käsitlemine dokumentides on tugevamal tasemel - nt karjääriplaneerimine ja ohutus. Viimast seletab asjaolu, et nendes valdkondades on koolidel olemas tugevad partnerid, kelle tegevus on ka riiklikul tasandil tähtsustatud. Sellist kajastamist võib leida ka teema, mille jaoks on koolil olemas tugev koordinaator.
3. Aineõpetajate potentsiaal läbivate teemade rakendajatena on suur. Mõeldud on ka kooli ühised üritused kaardistada läbivate teemade võtmes, kuid see tegevus saab aktuaalseks pigem nüüd, uue õppekava koostamisega seoses.

Läbivate teemade näol on tegemist rohkem või vähem erinevaid õppeaineid puudutavate valdkondadega, mille käsitlemist peetakse vajalikuks läbi erinevate *õppeainete* aga ka läbi *koolikeskkonna* kui terviku korralduse. Läbivate teemade õpetamiseks ei soovitata eraldi ainet või kursust, erandiks on siin karjääriplaneerimine, vaid pigem tuleks luua asjakohaseid sisenemiskohti eri õppeainetesse. Seega on võtmekohaks läbiva teema realiseerimisel *kooliõppekava*. Ühiselt välja töötatud kooli õppekavas on kaardistatud kõik kohad, kus leiab aset ainetevaheline, ainevaldkondadevaheline ning aine ja aineüleses õppe *lõimumine*. Samuti kirjeldatakse kooliõppekavas koolikeskkonna komponente ning nende kujundamise aluseid. Kooli õppekava üldosas esitatavatest komponentidest on läbivate teemade õpet otstarbekas kajastada nii õppe- ja kasvatuseesmärkide ning -põhimõtete, läbivate teemade käsitlemise põhimõtete, lõimingu põhimõtete, loovtöö korraldamise põhimõtete kui ka ülekooliliste ja koolidevaheliste projektide kavandamise põhimõtete jaotuses. Lisaks saavad aineõpetajad läbivate teemade õpetamise põhimõtteid avada oma *töökavades* ja *ainekavades*, mille koostamise põhimõtted tuuakse samuti kooli õppekavas.

Vastavalt õppekavale eesmärgistatakse kõik koolis toimuv õppe- ja kasvatustegevus. Joonisel 1 on toodud üks võimalik maatriks nende tegevuste kaardistamiseks läbivate teemade kontekstis. Seejuures on oluline, et kogu kooli meeskond suudaks oma tegevust kui tervikut

analüüsida ning seetõttu võiks maatriksi täitmisel osaleda kõik kooli õppe- ja kasvatustööga seotud töötajad.

Rakendumise tasand Läbiv teema	Aineõpe	Lõiming ja loovtöö	Ülekoolilised üritused	Koolivälised tegevused	Koostöö (sh projektid), partnerid
Elukestev õpe ja karjääri planeerimine	meetodid, teemad, aeg	õpikeskkond üld- pädevused, LT, ained	aktused, esinemised, kogunemised, kogu kooli keskkond	õppekäigud, ekskursioonid, olümpiaadid, huviringid	õpilane, kl juhataja, aineõpetaja, koolivälised partnerid
Keskkond ja jätkusuutlik areng					
Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus					
Kultuuriline identiteet					
Teabekeskkond					
Tehnoloogia ja innovatsioon					
Tervis ja ohutus					
Väärtused ja kõlblus					

Joonis 1 Läbivate teemade ja kooli õppe- ja kasvatustegevuse üks võimalik planeerimismaatriks

Kui kool leiab teadlikult seosed läbivate teemade õpetamisega, on selle aspekti kajastumine kooli arengukavas, kooli õppekavas, ainekavades ja ürituste plaanis loogiline ning tegelikkusele vastav. Ilma ühiselt seoseid leidmata võib läbivate teemade õpetamine tervikuna jääda üsna juhuslikuks ning tegelikkuses ei ole kellelgi koolis täit ettekujutust, mis selles valdkonnas toimub.

1.2. Läbiv teema kooli põhiväärtusena

Sidudes väärtuste tähtsustamise lapse moraalse arengu toetamisega peame nentima, et koolis on enam väärtustatud reeglitega paikapandav, mõõdetav, käeulatuses olev. Nii-öelda pehmed ja pika ilmnemisajaga väärtusaspektid jäävad koolis tagaplaanile. Viimaste näiteks on hoolivus-abistamine, tervis jmt. Väärtused, mida koolis kultiveeritakse, on seotud sellega, mida üldse koolielus tähele pannakse, näiteks kuivõrd üldse märgatakse laste (ja üksteise) muresid ning kas ses suhtes midagi ette võetakse (Sarv, 2008:60).

Koolide uurimisel püüdsime tuvastada väärtusi, millest koolid oma igapäevatöös lähtuvad. Paljudes koolides on väärtuskasvatuse põhimõtted toodud oma arengukavas või õppekavas. Mitmetes koolides on väärtused ka igapäevatöös teadvustatud prioriteetsena ning põhiväärtusele viidati sel juhul ka läbiviidud intervjuudes. Viimati mainitud viisil mõjutab see kogu kooli tööd tervikuna, st neist põhimõtetest juhendatakse igapäevast tööd tehes ja planeerides, tehtut analüüsides. Kogumikus on välja toodud koolide põhiväärtused, mis seostuvad läbivate teemadega.

Kui läbivad teemad kattuvad kooli põhiväärtustega, mõjutab see kooli tegevust vaieldamatult kõige rohkem. Näiteks kui koolis väärtustatakse iga inimest, siis ei ole eesmärgiks kõiki õpilasi ühesugusteks õpetada-kasvatada, vaid väärtustatakse iga õpilase individuaalseid tugevusi ja nõrkusi. Sel juhul ongi õppe- ja kasvatustöö eesmärgiks erinevate indiviidide kujundamine. Kooli väärtussüsteemi on peidetud teatud vastuolulisus. Kui oluliseks väärtuseks on kokkuhoid, siis peetakse seda silmas nii inim-, materiaalse- kui ka loodusressursi kasutamisel ning õpitegevuse kavandamisel tervikuna. Kui koolis on põhiväärtuseks näiteks kodanikualgatus, siis ei sobi sellega kokku näiteks õpetajakesksus.

Erinevaid läbivaid teemasid on võimalik aastati prioriteediks tõsta ning neile kogu kooli ühise tegevuse läbi mingi kindla ajavahemiku jooksul rohkem tähelepanu pöörata. Seeläbi kujunevad välja teatud tegutsemisviisid ja -harjumused. Kuna läbivad teemad on väga aktuaalsed ning ka aineülesed teemad, siis sobivad nad hästi kooli põhiväärtusteks. Tihti on just kooli poolt valitud põhiväärtused määrava tähtsusega teiste õppe komponentide kujundamisel, näiteks õpikäsitus, hindamine (või numbrilise hindamise puudumine), õppemeetodid, ka tsükli- või aineõpe. Kindlasti on kokkulepitud põhiväärtused oluline üldist koolikultuuri mõjutav tegur.

1.3. Läbiv teema kui kogukonda kujundav tegevus

Kool ei asu ega tegutse isoleeritud ruumis. Mida väiksem asula, seda enam on kool seotud ümbruskonna inimeste, tegemiste, kultuuri ja loodusega. Enamasti on koolidel omavalitsusega parem side kui koolipiirkonna elanikega. Mida suurem asula ja mida suurem kool, seda nõrgemad on sidemed kohaliku kogukonnaga. Koolide avamine kogukonnale- koolimaja ruumide kasutamine kogukonna hüvanguks on otstarbekas nii majanduslikus mõttes kui ka kooli tähtsuse ja kultuurilise, hariva mõju suurendamiseks (Sarv, 2008:115-116).

Koostöö ei teki iseenesest. Näiteks kooli ja kodu koostööd aitaks suurendada erinevate koostöövormide varieerimine (et oleks võimalik valida endale sobivamat vormi) ja koolide teadlik töö koostöö mitmekesistamise valdkonnas. Kui lapsevanem on kooliga rohkem seotud, tunneb ta ennast enam vastutavamana lapse käekäigu eest koolis ning suhtub kooli positiivsemalt.

Kooli töötajate kujundamist ühiselt tegutsevaks meeskonnaks või ühiseks kogukonnaks võimaldavad näiteks ühised koolitused sh ka koolisisesed koolitused, omavahelised teadmiste ja kogemuste vahetamised, tundide külastamised, õpetajate toetamise süsteemid, mida juba osad uuritud koolid, näiteks Tartu Erakool, Waldorfgümnaasium ja Viimsi Kool kasutavad. Mõned koolid kaasavad koolitustesse ka lapsevanemaid või korraldavad kogukonnale (sh ka õpilastele ja lapsevanematele) mõeldud tegevusi koolis – kontserte või teatriõhtuid.

Läbiva teema kui laiemat kogukonda (nii koolitöötajaid, õpilasi, lapsevanemaid, aga ka lihtsalt koolipiirkonnas elavaid inimesi) kujundava tegevuse peale ei ole paljud koolid veel

jõudnud mõelda, kuid see on väga heaks võimaluseks kaasata kooli tegemistesse kogukonda laiemalt. Antud valimi hulgast leidsime häid näiteid ka kooliväliste ühiste tegevuse kohta. Näiteks Viimsi ja Kambja koolis toimuvad kogukonnaliikmetele avatud erinevad huvitegevused. Laste ja lastevanemate, aga ka teiste kogukonnaliikmete kaasamine koolis toimuvatesse tegevustesse aitab luua positiivseid suhteid ning tekitada huvi kooli tegevuste vastu laiemalt. Ühised tegevused on üheks võimaluseks tekitada kokkukuuluvus- või kogukonna tunnet ning ühiselt jagatud väärtusi. Nii saavad kogukonna liikmetest ühtlasi kooli partnerid, kellele on võimalik toetuda erinevate ühiste eesmärkide saavutamiseks.

1.4. Koolikultuuri (-keskkonna) mõju läbivate teemade rakendamisele

Vastavalt õppiva organisatsiooni teooriale on organisatsiooni käsitluste keskmeks on kujutluspilt ideaalsest organisatsioonist ja sellele omastest tunnustest. Ideaali poole püüdlemisel peetakse oluliseks eesmärgipäraseid tegevusi, mis soodustavad organisatsiooni liikmete arengut viisil, kus üksikisikute intelligents muutub organisatsiooniliseks. Lõppsihiks on luua jätkusuutlik konkurentsieelis, mida on raske jäljendada ja mis säilib ka pärast üksikisikute asendumist (P. Senge). Senge teooria rõhutab fundamentaalset muutust mõtteviisis, mille kohaselt peaksid kõik organisatsiooni liikmed läbima isikliku transformatsiooni juhindudes viie distsipliini (isiklik meisterlikkus, mõttemudelid, meeskondlik õppimine, jagatud visioon ja süsteemne mõtlemine) kooslusest, mille omandamine ja harjutamine suurendab eduelamusi nii indiviidi kui ka organisatsiooni kui terviku seisukohalt.

Läbivate teemade rakendamise eelduseks on kõikide kooli õppe- ja kasvatustööga seotud töötajate ühine arusaam nende teemade sisust ning õpetamise võimalustest. Loomulikult ei päädi see sellega, et iga koolis töötav õpetaja suudaks läbiva teema õpet otsast lõpuni kavandada, pigem on oluline järgida printsiipi, kus kooliorganisatsiooni liikmed läbivad koostööpõhiseid koolitusi läbivate teemade rakendamise võimalustest õppekavas. See on eelduseks, et kõikidel tasanditel läbivate teemade rakendamise eest vastutavad isikud aktsepteerivad vastastikuseid meetodeid ning suudavad neid tegevusi koolikeskkonnas kaardistada.

Demokraatliku ja teadmustjuhtiva õppiva kooli seisukohalt on tähtsad: õpilaste osalus ja mõjukus koolis (õpilasomavalitsus, osalus õppe suunamisel), tugisüsteem õpilase arenguks (kasvatushoiak, vestlused jt õpilase arengut toetavad aspektid õpetaja tegevuses), tulevikumõõde õpetajate töös, õpetajate/kooli eneseusk ja ühistegevus (kooli, õpetajate võime aidata õpilast, tagada areng ka piiratud ressursside korral, meeskonnatöö laste abistamiseks, õppekava ja üldpädevuste mõistmise ja tunnustamise-realiseerimise tahe ja oskus) (Sary, 2008:37-40).

Õpilase arengukeskkonnana on kooli- ja klassikeskkond oluliselt sõltuv sellest, kuidas selle põhikujundaja, põhitoimija – õpetaja ja õpetajaskond – tajub õpilasi ning millised on õpetajate, õpetajaskonna kasvatus- ja õpetushoiakud. Samuti on kooli kui organisatsiooni võimumehhanismis, struktuurielementides, koolikultuuris, ühisväärtustes ja traditsioonilistes tegevusviisides jooni, mis soodustavad õpilaste arengut või tekitavad stressi. Positiivsed emotsioonid, motivatsiooni ja loominguilise aluseks olev positiivne pinge, lähema arengu tsooni väljakutsed, demokraatliku osalemise võimalus, hirmu ja stressi vältimine või vähendamine on õpilase arengu, sh teadmusloome soodustamiseks tarvilikud aspektid. Need sõltuvad olulisel määral õpetaja vaadetest, teadmistest, tegevusviisist (ibid.)

Kooli kui arengukeskkonna üheks oluliseks tunnuseks on koolikultuur. Läbivate teemade õpetamise kaudu saab kasutada paljusid erinevaid võimalusi koolikultuuri kujundamiseks. Üheks läbivaks võimaluseks on arvestada kogu kooli õpikeskkonna kavandamisel läbivate teemade põhimõtetega, seda nii aineõppes, ürituste korraldamisel, traditsioonide kujundamisel, projektide kirjutamisel, koolitustel osalemisel, õppekava loomisel ning toetada õpetajaid seatud eesmärkide poole liikumisel.

Uuritud koolide hulgas oli neid, kes läbivalt lähtuvad oma töös õpilaskesksusest, nagu näiteks Tartu Erakool ja Waldorfgümnaasium. Need koolid kaasavad õpilasi osa võtma koolikeskkonna kujundamisest läbi ettepanekute tegemise (nt taaskasutuse võimaluste loomine) ja ürituste korraldamise. Parimal juhul püütakse juba õpetajate valikul leida kooli väärtusi jagavad inimesed ning toetada, nõustada uusi inimesi sh koolikeskkonna aspektist, nii tehakse näiteks Viimsi Koolis.

Mitmes uuritud koolis püütakse lastele luua võimalikult soodne arengukeskkond, tähtsustatakse õpilaste motivatsiooni ja loovust ning nähakse õpilasi õppeprotsessis aktiivsete

koostööpartneritena. Oluliseks peetakse isiklikku eeskuju kasvatuses, oma tegevuse mõtte teadvustamist ja tehtava töö vajalikkusesse uskumist, mis on üks oluline osa soodsast õpikeskkonnast.

1.5. Kooli koostööviisid, mis toetavad läbivate teemade rakendamist

Põhimõtteliselt on koostööd võimalik teha nii formaalselt kokkupandud gruppides (näiteks aineseksioonides või projektimeeskondades, mis on kinnitatud kooli direktori poolt ja millel on oma juht, tööplaan ning väljund), kui ka mitteformaalsetes töörühmades, mis põhinevad inimestevahelistel headel suhetel. (Sarv, 2008:72-75).

Koostöö erinevatel tasanditel (nii formaalsetes gruppides kui ka mitteformaalsetes gruppides) on oluline ühiste teadmiste loomise ja jagamise seisukohalt. Just mitteformaalse koostöö olemasolu ja regulaarsus annab enamasti tunnistust heast sotsiaalsest kliimast koolis. (ibid.)

Koolide praktika analüüs näitas, et suurtes koolides on olulisel kohal formaalsete koostöövormide loomine, et lihtsustada töötajate omavahelist suhtlemist ja jagada ülesandeid, samas kui väikestes koolides toimib väga hästi ka mitteformaalne koostöö ning tavaliselt kaasatakse kõiki. Selliseks näiteks on ka uuringus osalenud kaks väikest kooli: Kambja Põhikool ja Tartu Erakool. Samas aitab reguleeritud ning regulaarne koostöö nii suurtes kui ka väikestes koolides kaasa ühiste seisukohtade kujundamisele ning rakendamisele.

Suurtes koolide koostööd takistavate teguritena toodi välja kokkulepete sõlmimise, info levitamise, koostöö korraldamise ja selleks sobiva aja leidmise probleemid. Uuritud koolid kirjeldasid mitmeid häid võimalusi, kuidas omavahelist suhtlemist (erinevaid IKT vahendeid kasutades) parandada või erinevate osapoolte vahelist koostööd paremini korraldada. Kõige suurem ja ehk ka kõige keerulisem on koostöö kooli õppekava loomiseks. Väikestes koolides võib probleemiks saada inimeste ja sellest tingituna ka ideede ning tegutsemisressursi vähesus.

Ka koolide struktuur on muutumas. Koolimeeskondades on järjest enam läbivate teemade koordinaatorid, arendusjuhid, kommunikatsioonijuhid, personalijuhid. Koolid on jõudnud juba ka erinevate töörühmade ja nende juhtide ülesandeid muuta – tegevuste juhtimise ja

ürituste organiseerimise kõrval tähtsustub koostöö ja lõimingu koordineerimine, et toimuks läbivate teemad rakendamine ja õpetajate sisuline toetamine selle saavutamiseks.

Mitmes uuritud koolis püütakse lastele võimalikult soodne arengukeskkond luua viisil, et selleks moodustatakse õpilaste või klassi arengu jälgimiseks formaalseid koostöövorme. Näiteks Viimsi Keskkoolis tegutseb tugikeskus ja on loodud õpituba, Tartu Waldorfgümnaasiumis toimuvad klassi ja kooliastme kolleegiumid ning reeglipärased vanemate õhtud. Koostööd tehes püütakse ühiselt tekkinud probleeme lahendada.

Formaalsed koostöövormid aitavad koolidel leida läbivate teemade kohta ja rolli kooliõppekavas. Näiteks on Tartu Erakoolis juba terve aasta toimunud kooli õppekava arendustöö, kuhu on kaasatud kooli nõukogu kaudu ka lapsevanemad. Võrgustikes (näiteks karjäärikoordinaatorite ainesektsioon) ja koostöögruppides osalemine on üks oluline toetus läbivate teemade rakendamisele, sest võimaldab saada olulist infot, leida vajalikke kontakte ja koostööpartnereid ning vahetada kogemusi .

Kõige keerulisem on koostöö eri ainete (ja ainevaldkondade) õpetajate vahel, sest neil on vähem kokkupuutepunkte. Samas on just läbivad teemad väga heaks lõiminguvahendiks, sest läbivate teemade eesmärkide täitmine sõltub just koostööst erinevate õpetajate vahel, kuidas nad suudavad olulisi põhimõtteid erinevate ainete kaudu edasi anda.

1.6. Läbivate teemade koordineerimine ja nõustamine

Läbivad teemad võib tinglikult jaotada kaheks. Esimeste puhul on oluline eraldi koordineeriva spetsialisti või üksuse (nt nõukogu, töörühm) olemasolu ning võimalusel ka läbiva teema kursus või valikaine. Nii karjäärikoordinaator kui ka eraldi kursus olid Tartu Tamme Gümnaasiumis ja Kambja Põhikoolis. Samas on ikkagi oluline, et lisaks eraldi lühikesele kursusele ka kõikides ainetes antud läbivate teemade eesmärkidele tähelepanu pööratakse kuivõrd on neid võimalik täita vaid kõikide ainete ühistööna. Lisaks annavad läbivad teemad ainetele kitsaste ainealaste õpitulemuste kõrval ka laiemad eesmärgid. Teiste puhul on läbiv teema tõesti läbiv – näiteks väärtused ja kõlblus, kus põhirõhk on erinevate osapoolte vahelistel kokkulepetel, mida oluliseks peetakse, kuidas sellest aru saadakse ning milliste

meetodite või tegevuste kaudu soovitud tulemusteni jõutakse. Kindlasti peaks ka kogu koolikeskkonna korraldamisel kõikide läbivate teemade eesmäärke silmas pidama.

Kõikide uuritud koolide puhul olid läbivad teemad võetud üheks prioriteediks ning karjääri teema puhul olid koolides ka karjäärikoordinaatorid, kes läbiva teema eest vastutasid. Koordinaatori roll on seega väga oluline – koolis on inimene, kes antud teema kohta infot kogub, tegevusi planeerib ning ellu viib ja hiljem tehtut analüüsib. Üha rohkem tähtsustub koordineerimise kõrval ka erinevate osapoolte – õpilaste, õpetajate ja lastevanemate esmase nõustamise roll. Erinevalt teistest läbivatest teemadest on karjääri teema puhul otstarbekas eraldi karjäärikursuse (või valikaine) olemasolu. Karjäärikoordinaator saab oma tööd efektiivselt teha vaid siis, kui tema töö on tasustatud (olenevalt kooli suurusest võib koha suurus varieeruda), sest sellega kaasneb ka reaalne ajaressurss töö sisuliseks teostamiseks.

Ka terviseedendus ei ole koolide jaoks midagi uut, kuid võrreldes karjääriõppega on sellel läbival teemal laiem kandepind. Koolides on moodustatud tervisenõukogud ning korraldatakse tervist edendavaid üritusi. Põhirõhk on tervisliku koolikeskkonna loomisel ning tervisealase informatsiooni jagamisel.

Läbiva teema *Väärtused ja kõlblus* puhul on oluline aru saada sellest, et kooli kui kogukonna ja organisatsiooni ühised eesmärgid ja kultuur realiseeruvad koolis tähtsustatud väärtuste kaudu. Headeks näideteks väärtuste kujundamise läbivast rollist koolikultuuris on Waldorfgümnaasium ja Viimsi Kool.

II

Läbivate teemade rakendamise võimalikud viisid

2.1. Läbivate teemade käsitlemine spetsiaalse valdkonnatunnina

Läbiva teema käsitlemine spetsiaalse valdkonnatunnina toimub uuritud koolides kas eraldi kursusena (nt IKT, karjäär, meedia), huvitunnina, keskusena (nt kultuuriline identiteet), valikainena (nt esmaabi, karjääriplaneerimine, meediaõpetus, kultuurilugu), ainenädalana (nt liiklusnädal, looduspäev) või klassijuhataja töö raames. Viimase puhul on eriti esile toodud ühe klassiastme klassijuhatajate meeskonnatöö olulisust.

Spetsiaalne valdkonnatund annab võimaluse tegeleda käsitletava teema kui tervikuga ja minna süvitsi, kujundades põhilised teadmised ja oskused. Samas on näiteks arvutiõpetuse õpetamist eraldi aina peetud ebaotstarbekaks ja seotud see näiteks üldõpetuse ja üldoskuste arendamisega. Õppimisel keskustes on oluliseks koostööd erinevate õpetajate vahel, erinevate partnerite kaasamine (nt lapsevanemad), seejuures püütakse vältida tavapärase tunni vormi, kasutada aktiivõppemeetodeid ja rühmatööd õpilaste omavaheliste (sh erinevate klasside õpilaste) suhete parandamiseks ja võistlemise vältimiseks. Numbriline hindamine on asendatud tagasiside andmisega. Huvitunnid on lisatud tunniplaani eesmärgiga õpilaste enesekohaseid oskusi – enda huve ja võimeid paremini tundma õppida. Nii näiteks on välja pakutud hea suhtleja või tasakaalutunni ideed.

2.2. Läbivate teemade rakendamine aineüleselt

Läbivate teemade rakendamine aineüleselt on veel paljudes koolides katsetamise faasis. Seejuures saab toetuda juba väljakujunenud aineülesetele õppevormidele, näiteks üldõpe. Tartu Erakool tunneb vajadust läbivate teemade ja lõimingu kaudu vähendada killustatust erinevate ainete vahel, pakkudes õpilastele võimalust keskenduda pikema perioodi jooksul mõnele konkreetsele ainele. Samas näiteks karjääri teema puhul on probleemiks tehtu seostamine tervikuks viisil, et ka õpilane seda tajuks.

Üldiseks väljakutseks on läbivate teemade teadvustatud käsitlemine õpetaja poolt – mida, millal ja miks ta seda teeb. Waldorfgümnaasiumis on kujunenud välja teatud meetodid väärtuste käsitlemiseks, näiteks erinevate lugude kaudu, mida õpilastele räägitakse. Lisaks tegeletakse väärtuste teemaga elulugude tutvustamise, tunnistus-salmide või moraallugude kaudu, ka erinevad ühistegevuste ja praktiliste ettevõtmiste kaudu. Samas peetakse Waldorfgümnaasiumis oluliseks kogu õpetuse elulisuse põhimõtet.

2.3. Lábivate teemade rakendamine ühekordse tegevusena

Lábivate teemade rakendamine ühekordse tegevusena (nt erinevad temaatilised üritused) on kõige lihtsam viis läbivate teemade rakendamise alustamiseks. Siia alla kuuluvad sellised tegevused nagu erinevad projektid, näiteks Tartu Tamme Gümnaasiumis läbi viidav „Teadlaste öö“, aastatööd (nt raamatu või ajalehe koostamine) Tartu Erakoolis, erinevad teemapäevad nt karjäärpäev või loodustehnoloogia päev, õuesõpe ja uurimustööd, erinevad konkursid (nt teadusprojektide konkurss), viktoriinid, mängud, võistlused või konverentsid aga ka erinevad koolitused nagu Viimsi Keskkooli Päästeameti, Punase risti ja liikluspolitsei ühiskoolitus. Samas ei tohiks pikemaajaliselt vaid ühekordsete tegevustega piirduda, vastasel juhul ei täida läbivad teemad oma eesmärgi – olla kogu kooli tegevusi lõimivaks vahendiks.

2.4. Lábivate teemade rakendamine klassivälise tegevusena

Lábivate teemade rakendamine klassivälise tegevusena on kõige levinum rakendamise moodus. Kõige tuntumad näited on kindlasti ekskursioonid ja õppekäigud, ühised esinemised ja huviringide töö. Tuntud on ka erinevad praktikad just õppesuundadega seoses, kuid näiteks Waldorfgümnaasiumis toimub sotsiaalpraktika. Traditsioonilisemate tegevuste kõrvale on tekkinud rida uusi – näiteks suvelaager Tartu Erakoolis, erinevad laadad, näiteks heategevuslaad, jõululaad või taaskasutuslaad. Paljud ettevõtmised toimuvad ka koostöös ülikoolidega, näiteks erinevad õppepäevad või õpilasteadus Viimsi Keskkoolis. Koostööd lastevanematega aitavad kujundada nii Waldorfgümnaasiumis kui ka Viimsi Keskkoolis tegutsevad vanemate koolid.

Tähtis ei ole, milliseid erinevaid tegevusi või millises vormis koolid läbivate teemade käsitlemiseks läbi viivad. Kuid kindlasti peaks olema täidetud läbivuse nõue, see tähendab, et

vähemalt osa läbiviidavatest tegevustest peavad toimuma regulaarselt. Oluline on ka see, et kõik läbivate teemade alased tegevused moodustaksid omavahel sisulise terviku.

III

Koolitused ja tugimaterjalid

Õppekava rakendamist toetavad erinevad koolitused ja tugimaterjalid. Uuringu käigus püüti välja selgitada, milliseid koolitusi ning tugimaterjale õpetajatel läbivate teemadega seoses kõige rohkem vaja oleks.

Probleemina tuuakse välja, et paljud koolid ei ole veel teadvustanud läbivate teemadega tegelemise vajadust ning on seepärast jätnud kasutamata võimaluse saada tasuta koolitusi. Ka läbivate teemade (ja lõimingu) koolitusi võiks olla rohkem, eriti praegu, kui rakendusi uued õppekavad ja koolides tegeletakse kooli õppekavade ülevaatamisega.

Õppekava määrab kindlaks läbivate teemade õpetamise eesmärgid, jättes siiski koolidele vabaduse arvestada õpetamisel kooli vajadusi ja eripära. Õpetajatele ja õpilastele mõeldud tugimaterjalid, kus läbivate teemade käsitlemine on täpsemalt lahti kirjutatud (nt on toodud õpitulemused), on seega oluline toetus läbivate teemade rakendamiseks. Samas ei sooviks uuringus osalejad, et näiteks õpikutes oleksid läbivad teemad kajastatud, sest see muudaks õpikud liiga mahukateks (tuleks ju sel juhul kajastada kõiki kaheksat läbivat teemat) ning õpetajad tunneksid sel juhul survet kõike õpikus toodut ka õpetada. Paremaks võimaluseks peetakse koolidele lisamaterjalide koostamist (nt läbivate teemade ja lõimingu kogumikud, töölehed, internetikeskkonnad), mille hulgast õpetaja juba ise vastavalt vajadusele sobivad valib.

Olulise toetusena koolidele õppekava rakendamiseks tuuakse heade praktikate tutvustamise võimalused, seda nii koostöö(võrgustike) kaudu, kui ka koolituste (sh kooli sise- ja koolidevaheliste koolituste) osana. Ka koolisisest on võimalik üksteist toetada sisekoolituste (nii teoreetiliste teadmiste, kui ka praktiliste oskuste ja kogemuste jagamine), tundide ja teiste koolide külastamise kaudu.

IV

Tagasiside kogumine läbivate teemade rakendamisele

Iga tegevuse kohta, mida läbi viiakse, on oluline koguda tagasisidet, et välja selgitada tegevuse efektiivsus, meeldivus ja kas see täitis püstitatud eesmärgi. Tagasisidet tuleks koguda regulaarselt, näiteks läbiva teema aruande osana või kooli sisehindamise osana. Selleks on aga eelnevalt vaja kindlaks määrata ka näitajad, mille põhjal läbiviidud tegevuste tulemuslikkust on võimalik hinnata – näiteks üritusest osavõtnud inimeste arv, läbiviidud tegevuse meeldivus, kas pakutud võimalused on kooskõlas osalejate huvidega vms. Uuritud koolides kasutati kõige enam tagasiside küsimustikke õpilastele ja õpetajatele, aga kasutati ka rahulolu küsitlusi ning tunnivaatlusi.

Oluline on tagasiside andmine ka läbivate teemade rakendajatele juhtkonna poolt, saadud tagasiside põhjal on võimalik tegevust efektiivsemalt korraldada.

E. S. Sarv teeb 2008. a läbiviidud uuringu põhjal tagasiside kogumise kohta järgmised järeldused.

Tänapäevases koolis on vähemalt ideaalina tunnustatud seisukoht, et eneseanalüüs ja enesehindamine tagab pedagoogilise personali professionaalse arengu ning töö tulemuslikkuse. Kõrvuti eneseanalüüsi ja –hindamisega on laialt kasutusel ka muud infoallikad – intervjuud, vaatlused, sh tunnivaatlused, õpilaste õppetulemused/hinded, õpilaste tagasiside, õpilaste eneseanalüüs ja lapsevanemate küsitlused. Koolijuhtkond kasutab ka rahulolu-küsitlusi. Nii juhtkonna kui õpetajate vaates on edu üle otsustamisel aluseks ülekaalukalt tasemetööde ja riigieksamite tulemused ning analüüs „ülaltpoolt“, kõige vähem aga kasutatakse õpilaste arengu vaatlussüsteemi, enese- ja vastastikust analüüsi, samas kui kooli peamiseks edutunnuseks peetakse soodsat arengukeskkonda. Kuid kui puudub arengu monitooring (mille oluliseks osaks on vaatlussüsteem) – kuidas siis saab otsustada arengukeskkonna kvaliteedi üle? Õpilaste arengu hindamisel on olulisimal kohal jooksvad hinded, õpetajatepoolne analüüs (mille aluseks on samuti eelkõige õpilaste hinded ning õpetaja hinnang õpilase käitumisele, mitte aga laiem süstemaatiline vaatlus ning sellel põhinev analüüs) ja tasemetööde ning eksamite tulemused, ka vestlused lapsevanematega on üsna

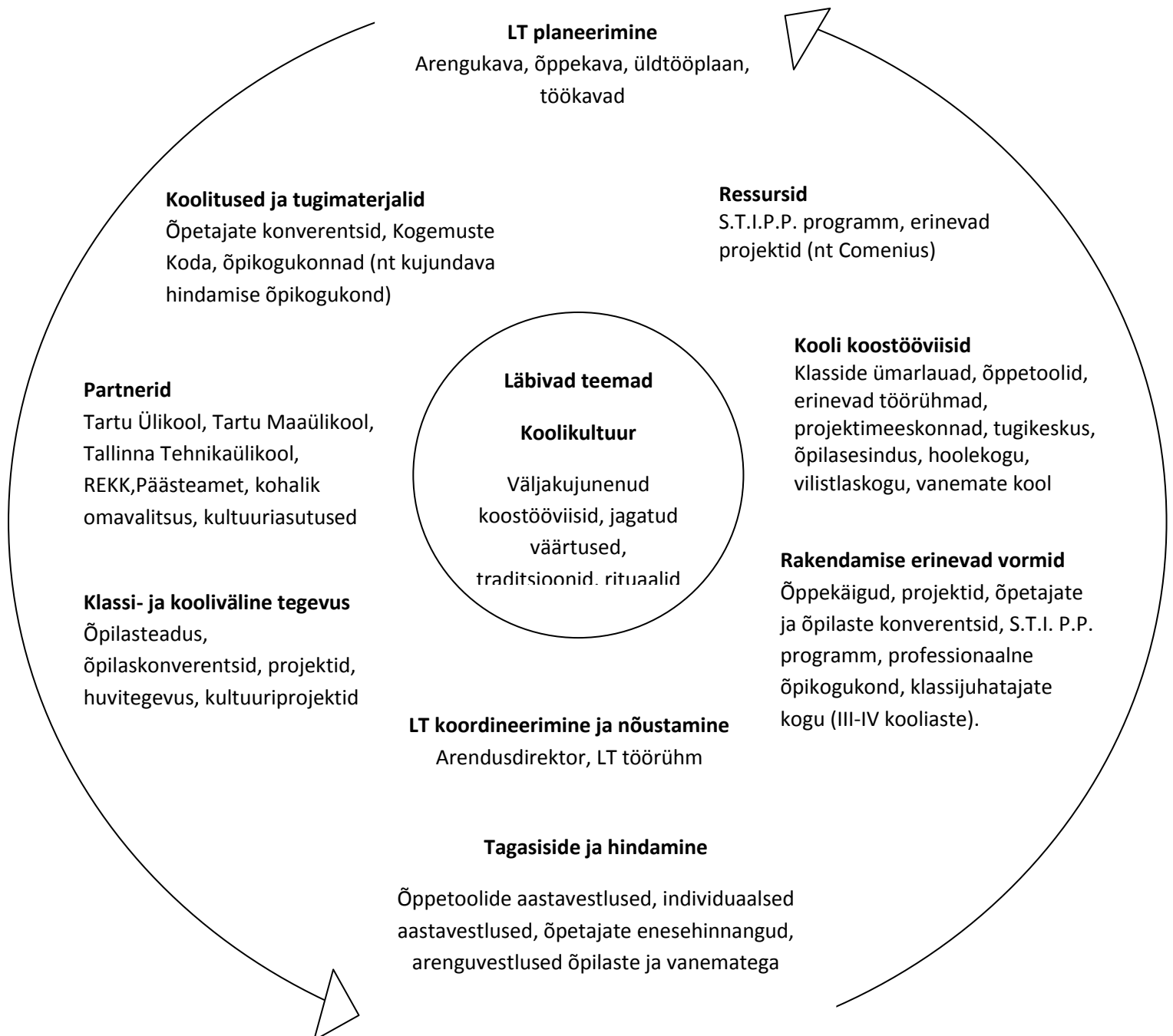
olulised, kuigi lapsevanemate hinnangul toimuvad need vaid kord aastas või üldse mitte. Kõige vähem on kasutusel monitooringu ja laste arengut kirjeldava vaatlussüsteemi kasutamist, mis tänapäeva koolis peaks olema kõige olulisem lapse arengu jälgimise instrument. (Sarv, 2008:95-96)

V

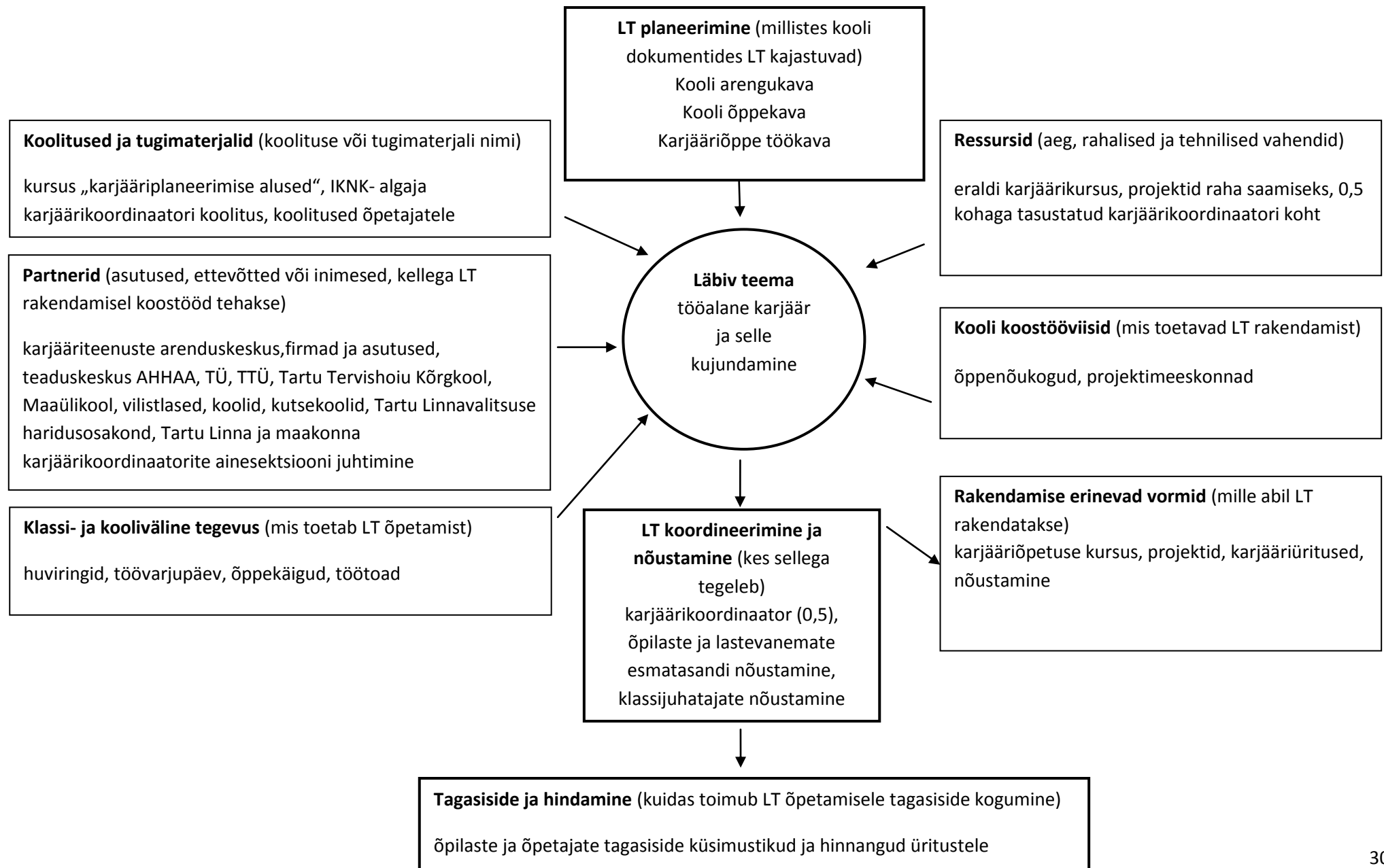
LT rakendamise mudelid

Selleks, et erinevate koolide hea praktika kokku võtta ning näidata läbivate teemade rakendamist mõjutavate komponentide omavahelist suhet, on eelnevalt toodud kirjelduste põhjal koostatud ülevaatlilikud mudelid. Läbivate teemade rakendamisel on oluline, kuidas on rakendamist erinevate dokumentide tasandil planeeritud, kuidas on koolis korraldatud läbivate teemade koordineerimine ja nõustamine ning millisel viisil kogutakse tagasisidet selle kohta, kuidas planeeritu tegelikult rakendus. Siit edasi on vaja teha tegevuse analüüs ning vajalikud muudatused või täiendused. Läbivate teemade rakendamist toetavad aspektid on eelkõige väljakujunenud koolikultuur ja koolis toimuv inimestevaheline koostöö. Täiendavat tuge läbivate teemade rakendamiseks saab pakkuda ka erinevate ressursside: aeg, raha ja tehnilised vahendid; koolituste ja tugimaterjalide, kaasatud partnerite või koolivälise tegevuse näol, kui need aitavad ellu viia läbivate teemade alaseid eesmärke ja õpitulemusi ning mitmekesistavad rakendamise viise.

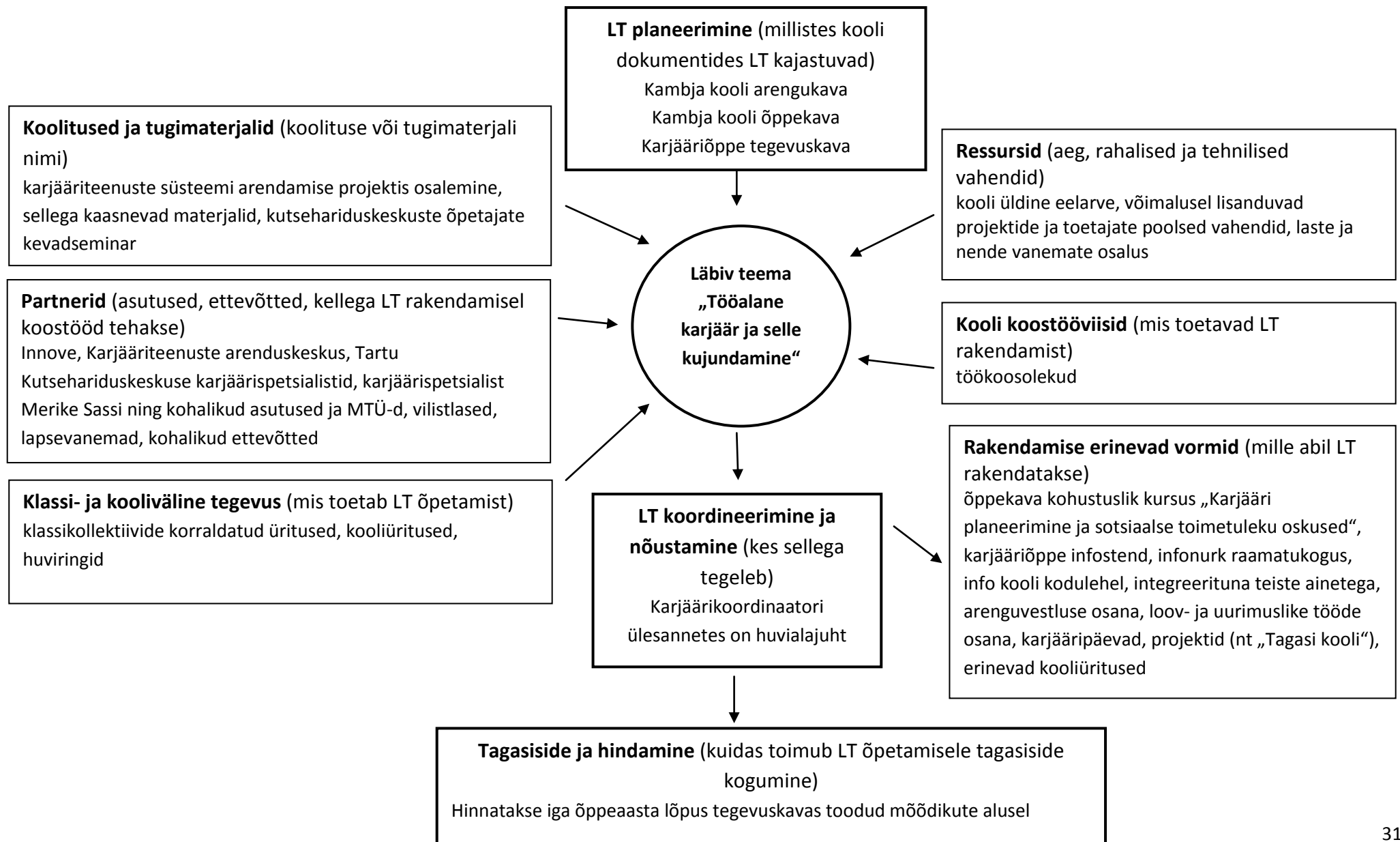
5.1. LT rakendamise mudel Viimsi Keskkoolis

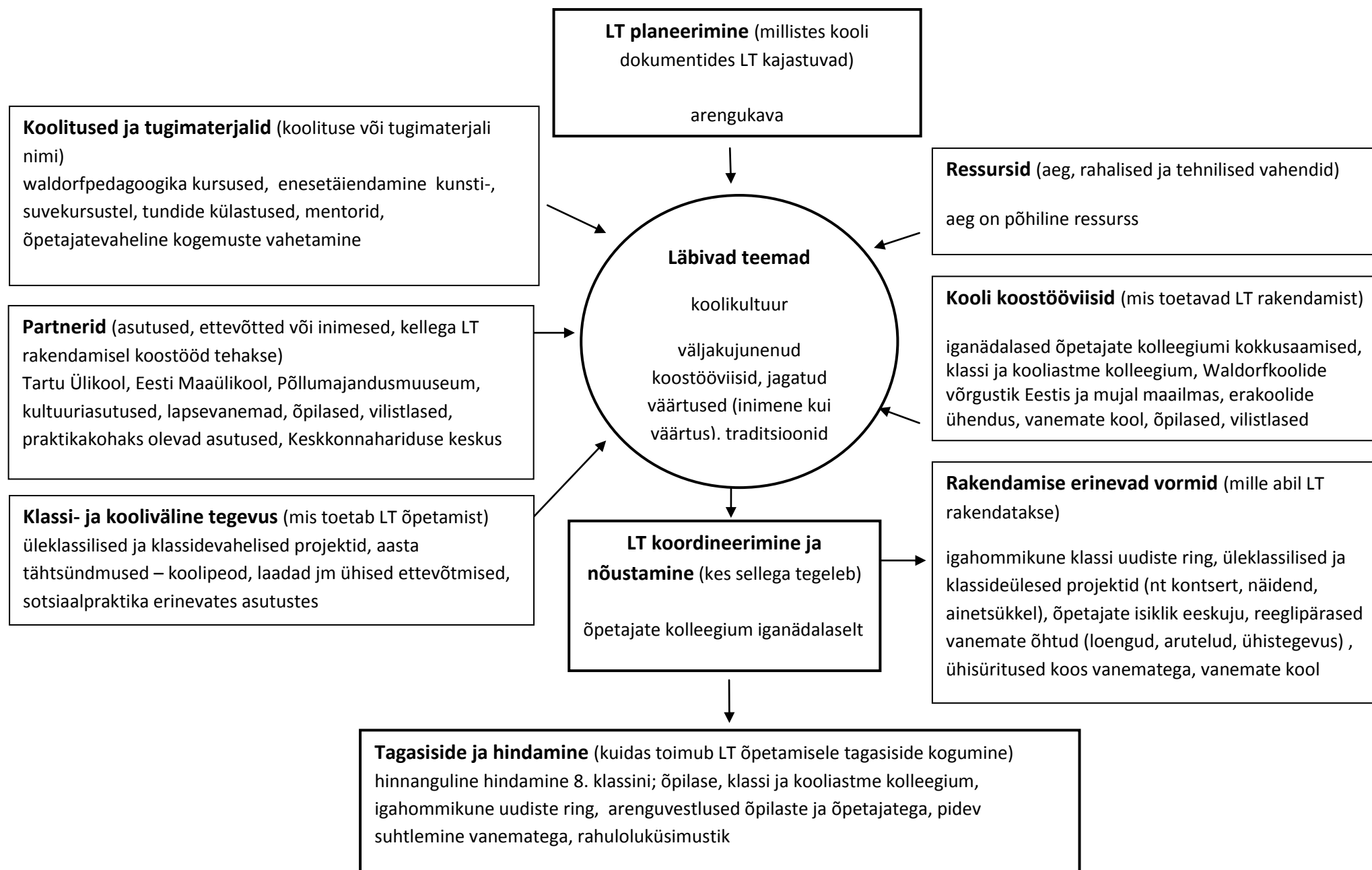
5.2. LT rakendamise mudel Tartu Tamme Gümnaasiumi

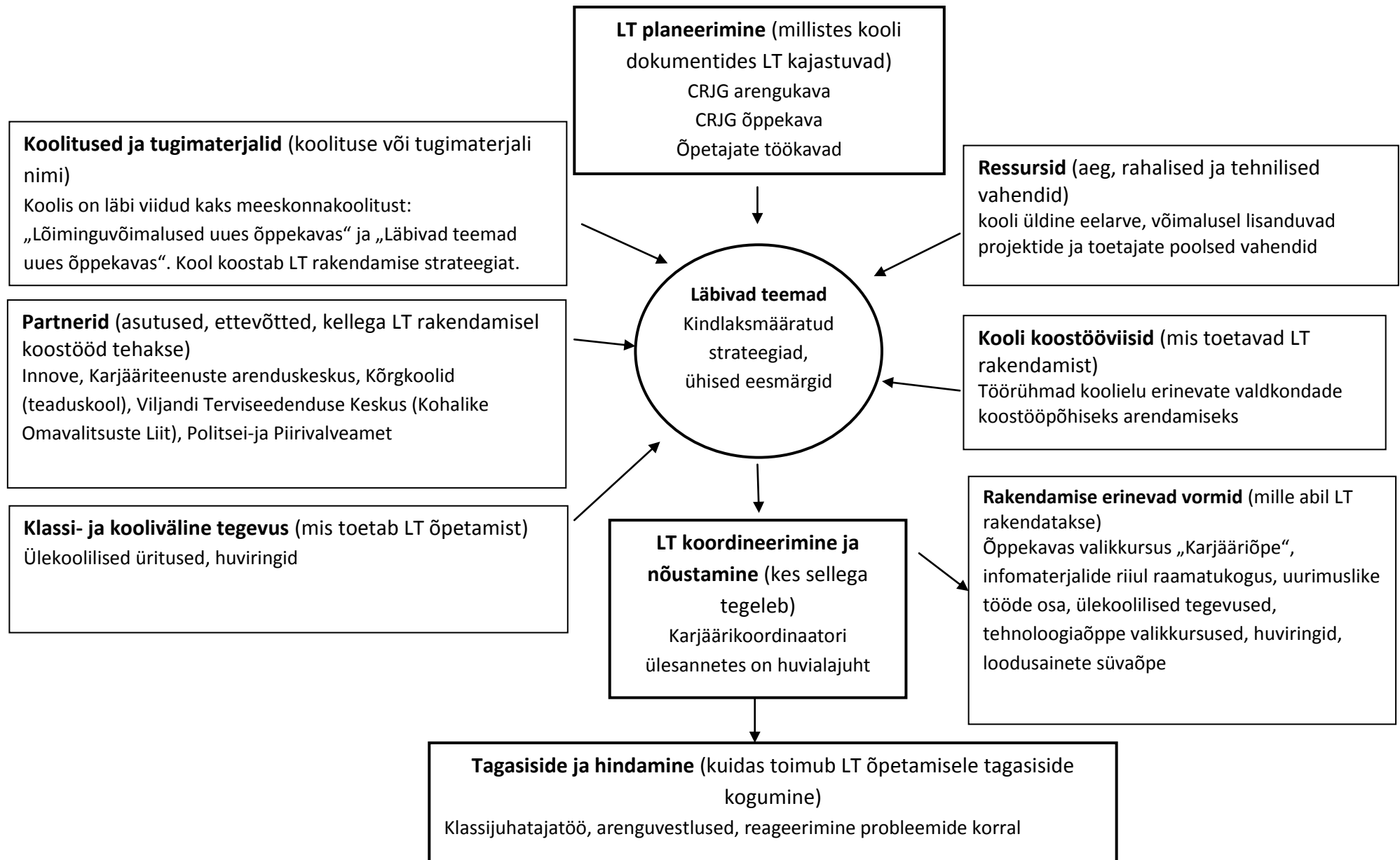
5.3. LT rakendamise mudel Kambja Põhikoolis

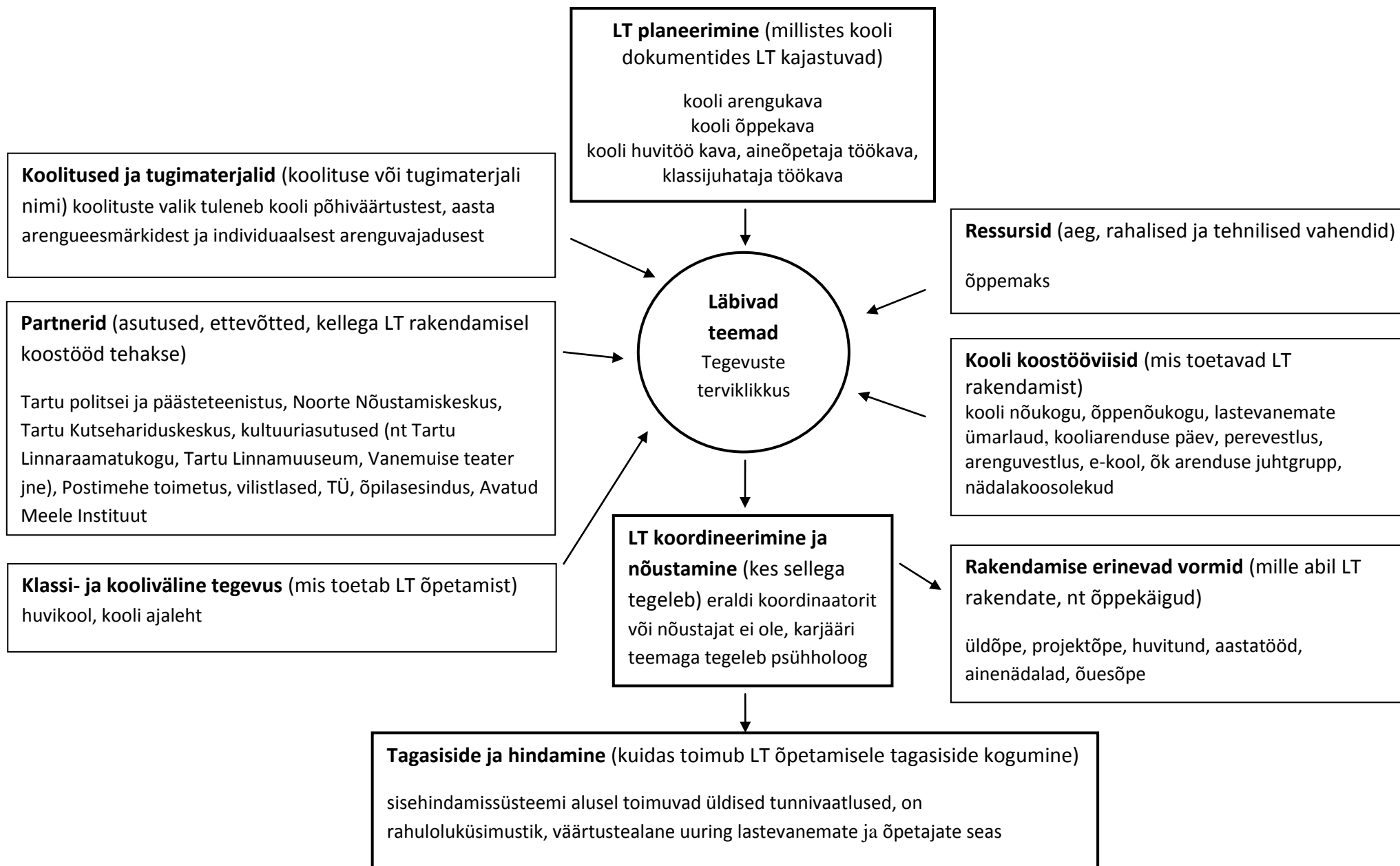
5.4. LT rakendamise mudel Tartu Waldorfgümnaasiumis

5.5. LT rakendamise mudel Viljandi C. R. Jakobsoni nim. Gümnaasiumis

5.6. LT rakendamise mudel Tartu Erakoolis

Kokkuvõte

Kooli dokumentatsioon iseenesest ei aita küll läbivate teemade õpitulemusi saavutada, kuid pakub võimalusi kokkulepete sõlmimiseks, millised läbivad teemad ja nende rakendamise viisid on koolis olulised. See annab aluse ja toe läbivate teemade alase tegevuse elluviimiseks koolis ning aitab kaasa läbivate teemade käsitlemise ühtsusele. Kirja pandud kokkulepped pakuvad tuge ka koolivälistele partneritele kooli poolt seatud läbivate teemade eesmärkide saavutamiseks, et ei tekiks olukorda, kus partner viib küll läbi mingeid tema vaatekohast olulisi tegevusi, kuid antud kooli jaoks oleks tegelikult olulisem mõne teise tegevuse läbiviimine. Samas ei takista dokumentatsiooni puudumine vähemalt läbivate teemadega tegelemise alguses otseselt rakendamist, kuid juba väljatöötatud lahenduste puhul on mõistlik neid ka plaanides kajastada. Hästi koostatud läbivate teemade tegevuskava annab rakendajatele sobiva vormi oma tegevust analüüsida ning kõikidele teistele huvilistele ülevaate milleks, mida ja kuidas tehakse.

Koolikultuur ja koostööviisid on väga tugev võimalus toetada läbivate teemade rakendamist juba väljakujunenud traditsioonidele toetudes ning liita erinevaid aineüleseid komponente tervikuks.

Läbivate teemade rakendamiseks on palju erinevaid vorme. Olulisem, kui ühe kindla vormi valik erinevate läbivate teemade rakendamiseks on erinevate vormide kooskasutamine, eriti ühekordsete ürituste tasakaalustamine õppeaastat läbivate tegevustega.

Koordineerimise ja nõustamise rolli ei saa kuidagi alahinnata. Seda on peetud üheks kaalukamaks läbivate teemade rakendamise võimaluseks. Lisaks peaks olema antud töö ka tasustatud, millega kaasneb kohe ka tööks vajalik ajaressurss.

Ressurssidest hinnati kõige olulisemaks aega, mida on vaja 1) läbivate teemade alase tegevuse planeerimiseks ja analüüsimiseks ning 2) läbivate teemade rakendamiseks (näiteks eraldi kursusena või koolile ühiste üritustena). Teise vajalikuna nimetati raharessursse, mida on vaja õpilaste ürituste korraldamiseks. Võimalused on erinevate projektide näol küll raha küsimiseks olemas, kuid see eeldab läbiva teema alase koordinaatori või mõne muu palgalise ametikoha, näiteks arendusjuhi olemasolu, kes sellega tegeleks.

Klassi- ja kooliväline tegevus on üks võimalus toetada läbivate teemade rakendamist läbi õpilastele erinevate võimaluste pakkumise oma huvide väljaselgitamiseks ning huvidega tegelemiseks, mida kooliõppekava ei kata või piisavas mahus ei võimalda.

Koolitused ja tugimaterjalid on õpetajatele oluliseks toeks riiklike õppekavade rakendamisel. Kui tugimaterjale juba on, siis läbivate teemade ja lõimingu koolituste järgi on vajadus olemas.

VI

Rakendamise takistused ja nende ületamise võimalused

5.1. Aeg

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõte intervjuust:

Meil karjääriõpetust kursusena õppekavas ei ole, loodan, et uue õppekava koostamisel lisame selle õppekavasse. Hetkel teeme seda klassijuhataja tundide raames, ideaalis oleme teinud kuni 10 tundi õppeaasta jooksul 8. klassis. Lisaks vahendame kõiki teisi teenuseid, mida karjäärinõustamiskeskus pakub. Aga need klassijuhatajad, kellel on endal suurem huvi, neile pakume lisaks veel erinevaid võimalusi. 7.-9. klassides tehakse erinevaid teadusprojekte loodusainetes (kus on karjääriõpe lõimitud erinevate ainete sisuga), millest mitmed projektid on edasi läinud üleriiklikule konkursile.

Oleme proovinud teha gümnaasiumis valikkursust, neid on võimalik koolis teha, aga ei saanud registreerimisest kaugemale. Meil on koolis kaks paralleelklassi, tunniplaanid on nii täis, ühist vaba aega ei ole võimalik kahe paralleeli puhul leida.

Ka individuaalse nõustamise osa suureneb aasta-aastalt, eriti 12. klassis, kelle on vaja sügisel valida riigieksamid ja edasised valikud.

Karjäärikoordinaatorite seas läbiviidud uurimusest tuleb välja, et põhiprobleemideks on aeg ja töökoormus aineõpetajana, karjääritööd lisaks teha lihtsalt ei jõua. Need on põhiasjad, ülejäänud probleemid olid väiksemad, näiteks juhtkonna toetuse puudumine ei olnud nii suur probleem.

Tartu Erakool

Väljavõte intervjuust:

Läbivate teemade rakendamise takistavaks teguriks on eelkõige aeg ja ruumipuudus ühisürituste korraldamiseks. Tunnivälisel ajal ei saa õpilased eriti üritustel käia, sest nad käivad peale kooli veel ka huviringides ja trennides, selleks on vaja aega leida tundide arvelt. Kõik see võtab rohkem aega, kui õppekavas on kirjas. Kui keegi mõtleks välja, kuidas vaba ajaressurssi tekitada! Meie kooli direktor pakkus välja, et korraldame õpetajatele õpetamisest vaba nädala ja tunde annavad asendajad. Selle vaba nädala ajal toimuksid koosolekud, mille tulemusena valmiks ainekavad. Mõnede õpetajate poolt võeti see hästi vastu, aga teised ei tahtnud, et nende ainet õpetaksid asendajad ja viimane hoiak oli valdav. Ilmselt seda ajaressurssi mingit moodi saab ikka tekitada, mingeid pärastlõunaid või üksikuid päevi kuskilt leida.

Viimsi Keskool

Väljavõtte intervjuust:

Teisiti mõtlemine ja lähenemisviis võtab aega, aga küll see tuleb. Koolis ei käi ükski asi kiiresti. Kõik portsessid on pikad, näiteks kujundava hindamise juurutamine võtab aega terve põlvkonna.

Tartu Waldorfgümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Aega kulub meie tegevusele tõesti väga palju, tehnilisi vahendeid on selleks vähem vaja. Ma arvan, et see ei ole mingi liialdus, et waldorfkoolis ongi õpetajaks olemine ööpäevaringne ülesanne, sest me õpetame inimesi läbi iseenda. Kuid ka täiesti füüsiliselt, sest kokkulepped tuleb ju igas klassis millalgi sõlmida. Me teadvustame endale seda, et töötame lastega ja teiste inimestega.

5.2. Ressursid (raha, ruumid ja tehnilised vahendid)

Kambja Põhikool

Väljavõte intervjuust:

Innove toetus koolituste ja väikese projekti näol on meie koolil olemas, kooli eelarves on ka väike summa, aga mingit eraldi raha ei ole ning ka käimisvõimalusi enam eriti ei ole. Vahepeal oli väga palju sõitmist, käidi suhteliselt palju juba. Sotsiaalse kogemuse ja maailmapildi saamine on oluline väärtus. Raha korraldamiseks ei tule, on soovitusel ja teadmine, mida võiks teha. Võimalus on kasutada kooli lapsevanemate ja vilistlaste abi, kes saavad aidata erinevate läbivate teemade rakendamisele kaasa (nt karjääriteemal tutvustavad elukutseid, kutsuvad oma töökohta jne).

Võimalus on osaleda erinevates projektides (nt „Tagasi kooli“), mille kaudu saab läbivate teemade rakendamisele lisavõimalusi ja – vahendeid. Ka huviringid on üks oluline võimalus läbivate teemade rakendamiseks, kooli almanahh „Tootsi taskud“, raadio, ajaleht või mõni muu vorm. Koolis on tekkinud ka tasulised ringid, mis on aga lapsevanematele suhteliselt kallid.

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõte intervjuust:

Karjääriplaneerimise mõttes peavad ressursid, nii aeg kui ka raha, olemas olema. Uue õppekava materjalidest on väga palju abi küll, kus on läbivate teemade ülesehitus ja eesmärgid toodud kooliastmete kaupa. Mingi struktuur on juba loodud ning mida mingisugusel kooliastmel peaks rõhutama. Selles mõttes on uus õppekava, mitte ainult läbivate teemade osas, vaid ka aineti, tegelikult samm edasi, eriti protsessikirjeldused ja näidistöökavad. Juba retsensioonide kaudu saime tagasisidet, et need on väga vajalikud näiteks algajale õpetajale või noorele tegijale. Uue õppekava tulekuga paljud asjad lähevad tõenäoliselt paremaks, seal on midagi juba ära sõnastatud, on loodud alusdokument, mille peale saab tekitada uusi asju. Metoodiliste materjalide järele ma hetkel vajadust ei näe, pigem on probleem selles, et mul ei ole aega neid toredaid asju ära kasutada päris tavalise tunnina.

Projekte oleme tohutult kirjutanud, varasemal aastal, kui rahasid oli rohkem ja haridusosakonna kaudu sai õppekava toetavaid projekte, siis sealt sai tehtud hästi erinevaid variante.

Info liikumine koolis on üks põhilisemaid probleeme. Kuidas jõuda teiste õpetajateni, kui e- kirju ja stendil olevat infot keegi ei loe? Kuidas jagada infot nii, et see õpetajatele tõesti kohale jõuaks?

Meil ei ole õpilasürituste jaoks mitte ühtegi eelarve rida ja seepärast ma pean projekte kirjutama, ülejäänud üritused tuleb teha tasuta koostöös teiste organisatsioonidega. „Teadlik valik“, „Tagasi kooli“, Kutsehariduskeskuse loengud on suuremal määral tasuta, ka neid tasuta variante on hästi palju, ainult suuremate ürituste jaoks oleme raha otsinud. Karjääritöös on võimalik ära kasutada paljusid erinevaid organisatsioone, kõike ei pea ise leiutama. Kõrgkoolid ja teised asutused on enda reklaamimisest hästi huvitatud, pigem on küsimus (eriti kui oled algaja koordinaator) info kättesaadavuses. Info- ja Karjäärinõustamise Keskus (uue nimega Karjääriteenuste arenduskeskus) teeb regulaarselt reklaami ja nende ülesanne ongi koordinaatoreid enda tiiva all hoida, aga kõiki teisi kampaaniaid on juba raskem kätte saada. Samas on kampaaniaid ära kasutada oluliselt lihtsam – väga suure töö teevad nemad juba ära. See võib ka olla üks abi, et kõike ei peagi ise ära tegema.

Meil on ka erinevad sponsorid, kes ei anna meile küll otseselt raha, aga annavad auhindasid, mis on ka oluline. Väga paljud asjad on võimalik ilma rahadeta ära teha. Erinevate fondide kohta võiks olla rohkem infot. Selles suhtes on võrgustik (nt karjäärikoordinaatorite ainesektsioon) väga tähtis, saab näiteid ja eeskujusid. Ühtepidi me saame siis üksteist toetada ja ka ainesektsioonid lähevad tugevamaks, aga saame ka rohkem kõlapinda ja lahendamaid asju välja mõelda. Näiteks selle aasta ainesektsiooni töö eesmärgiks on teha igale kooliastmele vähemalt üks üritus, esimesele kooliastmele teeme ülelinnalise karjäärimängu võistluse.

Ideaalis võiks koordinaator olla lisaks ka nõustaja. Minu töös suureneb iga aastaga järjest rohkem individuaalsete nõustamiste arv. Kuna tegemist on vaid esmatasandi nõustamisega, siis sageli ei olegi rohkem vaja kui üks kord õpilasega kohtuda. Koordinaatorist võiks kujuneda koordinaator-nõustaja, kes on valmis õpilasele kohapeal informatsiooni andma, keda õpilane teab ja usaldab, keda ta on näinud. See oleks ideaalne kombinatsioon. Mina olen väga heas seisus, sest ma olen nii aineõpetaja kui ka karjäärikoordinaator, nad näevad mind, nad teavad mind ja seetõttu nad julgevad minu juurde tulla. Aga selle jaoks oleks vaja ressursi ja aega sellega tegeleda, sest praegu tegelen ma nõustamisega oma tundidejärgsel ajal, alates kella kolmest-neljast. Aga kui ma olen täiskohaga õpetaja, siis on seda väga raske

teha. Peab olema aeg, koht ja ruum – need on võimalused, et ma saan seda tööd teha. Minul on hetkel ajaressurss olemas. Riigi poolt tuleks paika panna, et koolidel peavad koordinaator-nõustajad olemas olema ja selleks tuleb ka raha eraldada.

Koordinaatori olemasolu on esimene asi, ja just koordinaator, kes ei ole täiskohaga õpetaja. Karjäärikoordinaatorite aineseksioonis viisime läbi küsitluse, mis näitas, et kui ma olen ikkagi täiskohaga õpetaja, siis ma heal juhul kleebin stendi peale teksti, aga ma ajaliselt ei suuda rohkem teha ja keegi ei saa minult seda ka nõuda. Isegi 0,1 või 0,2 kohaga ei jõua seda tööd sisuliselt teha. Piisav koormus oleks kas poole kohaga või siis päris täiskohaga, eriti suuremate koolide puhul on see väga vajalik.

Viimasel karjäärikoordinaatorite koosolekul sooviti, et koordinaatoreid peaks praegu toetama sellega, mis puudutab lõimimist. Näiteks võiks tutvustada seda, millised dokumendid on juba olemas. Mina olen neid lugenud, aga kahtlen, kas keegi veel peale minu on, sest mina olen pidanud õppekavaga tegelema ja seetõttu on see mu huvi olnud. Aga kahtlen, kas üldse keegi teab, et karjääri teema kohta on olemas õpitulemused kooliastmeti. Koordinaatorile tähendab see seda, et tal on midagi aluseks võtta, ta ei pea hakkama ise kirjutama. Esiteks siis õppekava. Teiseks need läbivate teemade alased kogumikud. Jaanuariks on need olemas. See ongi kõige kriitilisem – tutvustada seda, mis on juba olemas, mis selleks hetkeks valmis on ja viidata konkreetselt kõige käepärasematele asjadele.

Tartu Erakool

Väljavõte intervjuust:

Rakendamiseks on vaja teha õppekäike, et lapsed omandaksid mingid kogemused, näiteks ei ole paljud bussiga sõitnud. Meie koolis on ürituste korraldamiseks vajalik raha juba õppemaksu sees.

Viimsi Keskkool

Väljavõte intervjuust:

Erilisi ressursse ei ole läbivate teemade rakendamiseks vaja – koolimaja on ju olemas! Oluline on, mida tahan teha (eesmärk) ja kui on selleks motivatsioon, siis leitakse ka ressursid, neid ei olegi nii palju vaja.

Kõige suurem probleem läbivate teemade rakendamisel on meie kooli suurus, näiteks oli meil kaks aastat tagasi väga hea ühepäevane üritus – teaduslabor. Me ei saa seda korraldada, sest me ei suuda mahutada kõiki lapsi õpitubadesse ära, logistika on väga keeruline. Peaksime seda tegema nii mitmes jaos ja nii mitu korda, see muutub rahaliselt võimatuks. See on meie kooli, mitte üldine probleem. Aga samas on kooli suurus muidugi ka positiivne, saame pakkuda tegelikult väga palju rohkem võimalusi, mida väikesed koolid ei saa.

Tartu Waldorfgümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Arvutiõpetuse puudumine on vajakajäämine, poleks sugugi paha, kui meil ülaastmes oleks arvutiõpe, aga see on jäänud puhtalt raha, tehnika ja ruumivõimaluste taha. Kodundus peaks õppekavas olema, aga meil ei ole selleks ruume. Ka koolituste puhul on tihti nii, et tahaks kuhugi minna, aga alati ei ole selleks raha või on raha otsimine hästi suur vaev. Ressursid on kindlasti üks probleemkoht ja ka ruumipuudus.

5.3. Motiveeritud inimesed

Kambja Põhikool

Väljavõtte intervjuust:

Läbivate teemade rakendamine sõltub kõige rohkem õpetaja valmisolekust läbiva teemaga tegelemiseks, tema isiklikust motivatsioonist ehk sellest, kuivõrd oluliseks antud teemat peetakse. On vaja näha õpetamises seoseid läbiva teemaga ja õpilase isiksuse ning tulevikuvajadustega. Eluks ettevalmistus ja elukestvaks õppeks valmistumine toimub koolis tervikuna.

Koolis tegeletakse sellega, mis on hädavajalik ja hetkel oluline, kõik muu jääb kõrvale. Õpetaja on motiveeritud läbivaid teemasid õpetama, kui ta enda jaoks selleks isikliku vajaduse leiab. Õpetaja jaoks seisneb läbivate teemade õpetamises võimalus oma ainet

huvitavamaks ja õpilase jaoks arusaadavamaks muuta. Keemias ja füüsikas tähendaks see näiteks seda, et kui ma neid aineid õpin, siis õpetaja näitab, et need teadmised on elektrikuks saamisel olulised. Läbiv teema võimaldab aineid lähedasemaks, tähtsamaks, arusaadavamaks muuta, näiteks, et matemaatikat on ühes või teises ametis vaja, ja nii kuni muusikani välja. See on oluline, et kui õpilane tahab mingit kindlat ametit õppima minna, teeks ta oma õppimisvalikuid juba varakult selle alusel, aga mitte nii, et bioloogia on huvitav aine ja muud mul ei ole vaja ning hiljem ei ole võimalik soovitud eriala edasi õppima minna. Kui õpetaja oskab ainet eluliseks muuta, näidata, kus on seda igapäevaelus vaja. Matemaatika õpetaja räägib näiteks SMS-laenu võtmisest ja sellest, mida protsent tähendab. Milline on vahe, kui Sinult küsitakse intressi 3% päevas või kuus? Kui oskad matemaatikat elus rakendada, siis läheb Sul elus paremini. Õpetamisel peab olema tänapäevase eluga seos, näiteks miks peab millimeetrit õppima? Õpilasele tuleb selgeks õpetada, et sentimeeter koosneb kümnest millimeetrist. Aga see on õpilaste jaoks abstraktne teadmine. Elulisem on näiteks korteri remondi kulude arvutamine matemaatika tunnis. Kui õpetaja tahab, et lapsed tema ainele rohkem tähelepanu pööravad ja õpitav oleks õpilasele elulähedasem, on oluline õpitava vajadus õpilase jaoks.

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Mind motiveerib läbiva teemaga tegelema see, et olen karjäärikoordinaatori rollis. Sain endale uue rolli, uue kohustuse, ma saan selle eest ka palka – see motiveerib ja paneb mind rohkem mõtlema, et ma oleksin seda usaldust väärt. Algul võitlesin rohkem selle eest, et saaksin ise aru, mida ma tegema peaksin ja oma olemasolu õigustamiseks, ka väljapoole näitamiseks, et minust on kasu, et ma teen midagi. Kui mõelda kolleegide motivatsiooni peale, siis sageli motiveerib neid läbivate teemadega tegelema see, et neil on klass juhatada. Suvaline aineõpetaja ei ole tavaliselt motiveeritud läbivate teemadega tegelema.

See töö, mida sa koolis teed, peab sobima sinu endaga kokku. Kui mul ei ole näiteks head läbirääkimisoskust, et saada endale külalisi, siis on mul väga raske seda teha ja ma pean kas leidma endale partnerid, kes aitavad mul seda teha või ma modifitseerin oma tööd sellisena, et see on mulle sobiv, mugav ja ma teen seda rõõmuga. Koordinaator peab väga hästi tundi andma, et motivatsiooni üleval hoida, teiselt poolt aga olema väga hea projektijuht, sest ilma rahadeta midagi teha ei saa.

See on ka juhtkonna koht öelda, et mõni asi tulebki ära teha, kas tahad või mitte. Kui koordinaator ei saa oma töö eest tasu, siis on küll hästi oluline juhtkonna roll, sest üks õpetaja ei saa minna kolleegile ütlema, et ta peab midagi tegema, seda saab teha ainult juht. Kui juht ütleb, et meil on sellel päeval karjääripäev, koordinaator toob teile paberid, kus on alternatiivid kirjas ning klassijuhataja ülesanne on see päev ära sisustada oma klassile, siis koordinaator on oma töö teinud. Aga siin on koordinaatoril vaja juhtkonna toetust, mis on kooliti väga erinev. On koordinaatoreid, kes on oma koolis moodustanud meeskonna. Osadel koordinaatoritel on sellest väga palju abi, kui ka juhtkond otseselt ei toeta, et leida oma kolleegide, motiveeritud inimeste hulgast paar-kolm, kellega istuda maha ja arutada, mida ja kuidas võiks teha. Mind on toetatud, aga see on ka vastastikuse usalduse küsimus. Usaldus tuleb välja teenida, kuid midagi peab tegema ja kuskilt tuleb alustada.

Koolid on sunnitud läbivate teemadega tegelema, sest konkurents on niivõrd tihe ja see on koolile ainult kasulik, kui tugevad harud on sees. Ka põhikoolides tehakse tihti kooli valik selle järgi, millise näo ja mainega kool on. Oluliseks muutub see, kui palju on koolil koostöölepinguid, kui suur on kooli lisaväärtus, mida kool suudab pakkuda. Matemaatikat ja eesti keelt peavad kõik koolid õpetama, sellest nad ei pääse, ainukene lootus on see, et varsti on läbivate teemadega tegelemine iseenesestmõistetav, aga see võtab aega.

Kooli jaoks on motivatsiooniks ka see, et kooli jaoks on veerandi viimased päevad kõige kasutumad – väga mõttetu on kutsuda lapsed kooli, teha klassijuhataja tund, anda tunnistus, viia õpilased sööma ja siis saata koju. Tunde sel päeval ka enam ei tee. See on koht, kus mina sain kõikide rõõmuks ühe päeva ära sisustada, sest tunniressurssi mul ei ole.

Tartu Erakool

Väljavõte intervjuust:

Koolisese koostööga on aeg-ajalt ikka raske, aga üldiselt on inimesed alati valmis koostööd tegema. Motivaatoriks LT rakendamisel õpetajate jaoks on see, et tore ja põnev on LT käsitleda, see viib rutiinsest õppetööst välja, neist on lastele reaalselt kasu, saavad ise kaasa rääkida. Tartu Erakooli üks motivaator oli ka see, et kollektiiv ei tahtnud pärast Audentese kooli sulgemist laiali minna. Lastevanematel on võimalus koolielus osaleda, koostöö on hästi igapäevane. Suhtlemine toimib klassilistides ja telefoni teel. Erandeid on alati. Viimane panus: vanemate väärtuste uurimine, kas kooli missioon on toimiv. Õppekava arenduse juures

panid ka vanemad kirja kooliastmeti oma nägemuse eesmärkidest. Sünergiat mõjutavad saatuselöögid, aga kui on olemas inimesed, kelles on soov, siis läheb hästi. Personalivalik ei ole olnud nii teadlik.

Viimsi Keskool

Väljavõte intervjuust:

Kui saadakse positiivset tagasisidet ühest toredast projektist, siis seda tehakse hea meelega ka edaspidi ja ei mõelda sellele, kas ma saan selle eest ka mingit lisatasu. See on õppekasvatuse protsessi üks osa.

Oleme S.T.I.P.P. nimelise programmi käivitanud, mille eesmärgiks on motiveerida õpetajaid ja ka õpilasi kirjutama projekte uuest riiklikust õppekavast lähtuvalt, näiteks integratsiooni projekt (ainetevahelise integratsiooni võimalused) või projekt läbivate teemade (konkreetsed valdkonna või teema) käsitlemiseks. See on üks võimalus hakata õpetajaid suunama ja panna neid mõtlema. Ka preemia on motivatsiooniks välja pandud. Näiteks on juba tegemisel ühe klassi ainekava koos õpetaja töökava näidisega kujundava hindamise põhimõtetest lähtuvalt. Teine on uurimistöö läbiviimise kavand. Õpetajad ja õpilased võivad luua ka konkreetseid näidetega õppesuuna (mis peaks Viimsi koolis tulevikus olema), õpilased võivad ka õpilasfirma projekti luua.

Tartu Waldorfgümnaasium

Väljavõte intervjuust:

Ennekõike pakub töö meile rõõmu. Omakasu on meil ka – kui oleme pühendunult tööd teinud, siis on pärast klassis lihtsam. Motivaatoriks on ka huvi – olen tegelenud nii paljude huvitavate asjadega elus läbi selle, et ma olen pidanud õpetama lapsi. Kui ma oleksin elanud teisiti, oleks mul paljud asjad jäänud tegemata, aga läbi õppekava pead klassiõpetajana puutuma kokku erinevate valdkondadega, mis on väga põnev. Lõpetasin keskkooli hulga teadmistega, ülikoolis lisandus neid veelgi. Alles Waldorfkoolis jõudsin äratundmiseni, et kõik teadmised on omavahel seotud. Ma tunnen ennast siin kõige rohkem kohalolevana, ma ei kujutaks ette, et ma peaksin ainult ühte ainet andma või teisel viisil, see puudutab mind ka inimesena. Väärtused kujunevad ka seda tööd tehes.

Üks asi, mis on ka oluline ja mis motiveerib, on waldorfkoolide võrgustik erinevates maades. See annab reisimisvõimalused ja samas koht, kuhu sa lähed, on sulle mingis mõttes ka hästi tuttav. See on ka tunne, et me ajame laiemat ühist asja, mille keskmes on inimene. Praegusel multikultuursuse ajastul on see vaade teise külje pealt – kasvatatakse ja õpetatakse inimest, mitte midagi muud, mingeid muid kindlaimaid väärtusi – väärtus number üks on inimene. Ja kuidas see siis tegelikult ka igal pool kehtib – ükskõik, kas kuskil Aafrikas või Egiptuses, see on huvitav.

Kokkuvõte

Aeg

Läbivate teemade rakendamiseks on vaja koolidel eelkõige leida aega. Olemasolevat ajaressursi juurde ei tule, seega on väga oluline põhjalikult läbi mõelda, kuidas olemasolevat aega kõige efektiivsemalt kasutada.

Aega on vaja leida nii läbivate teemade ühiseks planeerimiseks (nt kooli õppekava planeerimise osana), koordineerimiseks (nt eraldi töörühm või koordinaator) kui ka rakendamiseks (hästi toimiva rakenduskava väljatöötamine võtab aega aastaid). Antud uuringu käigus toodi välja järgmised võimalused aja leidmiseks läbivate teemade rakendamiseks: läbiv teema eraldi kursuse või valikainena kooli õppekavas (nt karjääri, IKT, meedia), eraldi tunnina õppekavas (nt huvitunnid), eraldi teemapäeva või keskusena, klassijuhataja tunnina (mis võiksid olla kõikidel klassidel ühel ajal, sest nii on lihtsam koolis toimuvaid ühiseid ettevõtmisi planeerida), ürituste, väljasõitude või ringide tööna ning ajana kõikides ainetundides läbivate teemade lõimitud käsitlemiseks. Läbivate teemade käsitlemine ainetundides on uuringus osalenud koolide hinnangul siiani vähem teadvustatud ressurss, mille kasutamiseks tuleb suuremat tähelepanu pöörata eelkõige õpetajatevahelisele koostöö korraldamisele.

Antud uuringu tulemusel oli kõige problemaatilisem ajaressursi leidmine läbiva teema *Elukestev õpe ja karjääri planeerimine* raames, kus on kõige suurem vajadus teatud koormusel töötava koordinaatori järele, kes planeerib ning viib läbi läbiva teema kooskõlastatud ja tervikliku käsitlemise. Antud teema puhul oli ka rakendamiseks aja

leidmine kõige problemaatilisem, kui koolis puudus selleks eraldi kursus või muu kindel aeg (nt klassijuhataja tund). Karjääriõpetuses suureneb aasta-aastalt ajaressursi vajadus ka koolis toimuvaks individuaalseks esmatasandi nõustamiseks.

Ressursid

Oluliste ressurssidena nimetati erinevaid riigi poolt pakutavaid läbivate teemade alaseid koolide jaoks tasuta läbivate teemade koolitusi, metoodilisi materjale¹, koordinaatorite ja teiste kooli töötajate informeerimist (nt muutused õppekavas, lõimingu võimalused ainetega) ning nõustamist ja erinevaid teenuseid, mida pakuvad nt Kutsehariduskeskused ja Karjääriteenuste arenduskeskus.

Projektide kirjutamine on lisavõimalus, mis aitab koolidel saada raha läbivate teemadega seotud tegevusteks. Lisaressursse on võimalik leida veel koostöö kaudu – erinevad koolide jaoks tasuta projektid nt „Tagasi kooli“ ja „Teadlik valik“, mille kaudu saab lisavahendeid ja võimalusi, teised koolid (nii üldhariduskoolid, kutsekoolid kui ka kõrgkoolid), kellega koostöös on võimalik ühiseid suuremaid üritusi organiseerida, oma abi saavad pakkuda ka vilistlased, lapsevanemad, ettevõtted ja organisatsioonid ning õpilased. Sellel lisaks on koolidel võimalus otsida ka erinevaid sponsoreid, kes panevad näiteks välja auhinnad.

Väga oluliseks (kuid kahjuks vähenevaks) ressursiks peetakse tasuta huviringide olemasolu koolides, mis võimaldab õpilastel enda huvisid, võimeid ja oskusi nii avastada kui ka arendada. Kooli keskkonna seisukohalt on oluline leida ruumid erinevate läbivate teemade ürituste läbiviimiseks ja tehnilised vahendid (nt arvutid).

Motiveeritud inimesed

Antud uuringu tulemusena motiveerib õpetajaid läbivate teemadega tegelema eelkõige isikliku vajaduse tunnetamine selle teema rakendamiseks ja rõõm õnnestunud tulemusest, sest läbivad teemad on õpilaste jaoks huvitavad, tuleviku seisukohalt olulised ja vajalikud teemad, elulähedased ning milles nad ise saavad kaasa rääkida. Selle põhjal võib teha järelduse, et õpetamist efektiivsemaks muutes on ka õpetaja ise tehtud tööga rohkem rahul.

Õpetajaid motiveerib läbivatele teemadele tähelepanu pöörama ka erinevates võrgustikes (nt karjäärikoordinaatorite ainesektsioonid, koolide võrgustikud) osalemine, mille kaudu nad saavad kolleegidelt toetust, vajalikku infot (õppematerjalide, partnerite, ürituste kohta) ja kogemusi vahetada. Viimast peeti ka koolituste puhul kõige hinnatavamaks osaks.

Erinevad riigi ja koolide poolt loodud motivaatorid, mida antud uuringu käigus läbivate teemade rakendamise toetamiseks välja toodi: erinevad projektid, stipendiumid, läbivate teemade eest vastutaja roll (ideaalis koos tasustatud tööga) kas läbiva teema koordineerijana või klassijuhatajana, juhtkonna toetus ja läbivate teemade vajaduse tähtsustamine, lisaväärtuse loomine koolile, aja otstarbekas kasutamine (veerandi viimased päevad, ekskursioonid, üritused).

VII

Ettepanekud läbivate teemade rakendamise toetamiseks

Antud alapeatükis on toodud materjali mahupiiranguid arvestades vaid mõned üksikud väljavõtted intervjuudest, mis selgitavad ja põhjendavad tehtud ettepanekute tausta. Kokkuvõttesse on koondatud aga kõikide intervjuude käigus tehtud ettepanekud, mis on esitatud kahel tasandil: koolide võimalused läbivate teemade rakendamiseks ja abi, millega uuringus osalenud koolide arvates saab riik läbivate teemade rakendamiseks toetada.

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Uue õppekava kirjutamise protsessis peab olema juhtkonnal endal väga selge visioon, et tahame sisuliselt asju paremaks muuta. Mina väga ei usu, et kohe kõik ideaalid läbi mõeldakse, pigem mõtlevad koolid sellele, kuidas ellu jääda ja olulised paberid valmis saada. Siis, kui paberid on tehtud ja kinnitatud, siis alles hakatakse nägema, mis ei tööta ja kus on probleeme jne. Viimasel karjäärikoordinaatorite koostööseminaril ütlesin, et ma siiralt loodan, et hakkab lõpuks varsti mõju avaldama kooli maine küsimus. Et ehk kui koolijuht näeb, et ridamisi koole tegelevad juba teadlikult, süsteemselt läbimõeldult läbivate teemadega ja et selle kohta on väga positiivne tagasiside nii riiklike organisatsioonide tasemel kui ka laste ja meedia poolt. Et see lõpuks käib eneseuhkuse pihta, kui meie koolil midagi ei ole. Kui seda tehase vähestes kohtades, siis on lihtne öelda, et nad on niikuinii entusiastid, sellepärast nad teevadki. Aga kui ikka valdav enamus tegeleb läbivate teemadega, siis ei jää ka teistel muud üle. Aga sinna läheb veel natuke aega.

Koolitusi on vist vähe olnud, eriti läbivate teemade kohta pole üldse olnud juba päris mitmeid aastaid. Siis kui mina alustasin karjäärikoordinaatorina, siis käisin koolitusel, kus oli läbivatest teemadest ja lõimingust juttu, see tundus mulle siis väga utoopilisena. Aga praegu on vaikus. Samas kui metoodilisi materjale on rohkem, kui me kasutada jõuame. Aga ei ole koolitust ja võib-olla kõigil ei ole teadlikkust, millised tugimaterjalid on olemas. Seda me

aineseksiooniga üritame nüüd teha, et olemasolevatele materjalidele viidata, eks mõnda ei tea isegi, ei ole aega uusi otsida ja nii teed tööd juba olemasolevatega. Praegu oleks seda väga vaja, eriti kui uus õppekava alles rakendub ja võib-olla vaadataksegi kooliõppekava uue pilguga.

Viimasel karjäärikoordinaatorite aineseksiooni koosolekul tõstatus, et koordinaatoreid peaks praegu toetama sellega, mis puudutab lõimimist. Esiteks, tutvustada õppekavas olevat, mina olen seda lugenud, aga kahtlen, kas keegi veel peale minu on. Mina olen pidanud õppekavaga tegelema, seetõttu on mul huvi olnud. Aga kas üldse keegi teab, et karjääri teema kohta on olemas õpitulemused kooliastmeti, mis tähendab koordinaatorile seda, et on olemas lähtealus, millega ta saab minna, ta ei pea hakkama ise kirjutama. Esiteks siis õppekava. Teiseks need kogumikud – lõimingu ja läbivate teemade kogumikud. Jaanuariks on need olemas. See ongi kõige kriitilisem – tutvustada seda, mis on juba olemas, mis selleks hetkeks valmis on ja viidata konkreetselt kõige käepärasematele asjadele.

Viimsi Keskkool

Väljavõte intervjuust:

Kuidas võiks riik teotada – raha leidmine õppekäikude toetamiseks, lisakulu on sellega seoses, vanematelt enam seda raha nõuda ei saa, sest vanemad on väga teadlikud, et tegelikult peaksime kõik võimaldama ilma rahata. Kui me nimetame asja õppekäiguks, siis tuleb see ka kinni maksta. Loomulikult ka materjal, heade ideede kogumikud ja muu, täna on ju läbivate teemade kogumik üsna mahukas, ja see, et õppekava juures on täpne kava, nii põhikooli kui gümnaasiumi jaoks, on väga hea. On vaja ainult sinna juurde panna, ega seal muud ei olegi.

Tartu Waldorfgümnaasium

Väljavõte intervjuust:

Mõistev ja arusaav suhtumine ning objektiivne suhtumine ka riigi poolt Waldorfkooli on esimene asi. Et meie partnerid ei tunneks ennast ebamugavalt – kas te siis sellisele koolile

olete partneriks? Hästi positiivne oli see, et Tartu Ülikool oli waldorfpedagoogika koolitust nõus enda nime all läbi viima. Koostöö ja positiivne hoiak koostöö suhtes.

Kambja Põhikool

Väljavõte intervjuust:

Riik peaks looma koolitussüsteemi, et oleks pädevaid koolitajaid ja koolitusi aineõpetajatele nii teiste läbivate teemade kui ka karjääri teemal. Oluline on ka nende koolituste rahastamine, sest tihti ei ole see koolide poolt esmane koolitusvalik ja struktuurfonde, kust raha küsida, ei ole enam palju. Koolitused ei ole vajalikud mitte ainult olemasolevatele koordinaatoritele, aga ka uute koordinaatorite koolitamiseks, et karjäärikoordinaatoreid juurde tuleks. Koordinaatori olemasolu on oluline, ei saa suvalise aineõpetajal või klassijuhatajal paluda olla koordinaator, kui tema klass on jõudnud üheksandasse. Võimalikult paljude võimaluste pakkumine, rahaliselt ei ole võimalusi nii palju

Teiseks tuleks riigil arendada maakondlike keskuste tegevust, sest linn tõmbab raha kokku. Karjäärikeskused peaksid jääma ja olema kättesaadavad ka maakoolidele. Linn peab üleval ja pakub linnakoolidele rohkem võimalusi, karjäärikeskuste elujõus hoidmine on teine oluline asi. Neil on võimalik lektoreid kutsuda ja koolidel sinna ise kohapeale vaatama minna, kui keskus seda tegevust korraldab. Innove püüab välja arvutada, palju koolidel kulub karjääritegevuseks raha, et riik seda võiks arvestada ja pearaha sisse viia. Paljud karjääriõppe teemad on kulukad, näiteks õpilaste testimine ja tagasiside andmine, samas on need spetsialisti valdkonnad ja peaksid olema mõistlikul määral rahastatud.

Kolmandana võiks välja tuua eelkutseõppe, selle laiendamise ja toetamise riigi poolt, kuidas vähem akadeemilises õppimises andekaid õpilasi toetada, panna kutset õppima mõnede ainetundide asemel. Kui õpilane peaks siis koolist välja langema, siis saaks ta vähemalt mingile lihtsamale tööle minna. Praegu tehakse seda väga vähestes põhikoolides, eelkutseõpe ei ole väga levinud. Mõnes riigis on see väga hästi korraldatud, et kui õpilane ei ole väga andekas, siis saab kutseõpet, see pehmendab väljalangemist. Kui mõni õpilane veab ennast küll põhikoolist läbi, aga tal ei ole tööharjumust ja ta ei lähe ka kutsekooli edasi õppima, vaid läheb kohe tööle, siis selline käitumine ei ole tulevikus jätkusuutlik. Aga kui lihtne töö lõpeb või kas see rahuldab õpilast täiskasvanud pereisana? Või kui õpilane põhikoolist välja kukub, mis siis saab? Tuleks rohkem mõelda selle peale, kuidas toetada just väljalangemise ohus

olevaid õpilasi, kes vajavad peale akadeemiliste teadmiste ka konkreetsemaid oskusi, mille abil ta elus paremini toime tuleks.

Kokkuvõte

Koolide võimalused läbivate teemade rakendamiseks

- Kooli juhtkonna *toetus* läbivate teemade rakendamisele (LT olulisuse teadvustamine)
- *Ajaressursi* leidmine läbivate teemade kavandamiseks ja rakendamiseks
- *Koordinaatorite* tasustatud (kasvõi osaliselt) *kohtade loomine*, mis tagaks sisulise töö
- Alaliste läbivate teemade *meeskondade* või *töörühmade moodustamine*
- Arendusjuhtide, projekti juhtide ametikohtade loomine
- Süsteemse, järjepideva, teadvustatud *sisulise töö kavandamine* sh klassijuhatajate ja aineõpetajate kaasamine ning motiveerimine, tehtud töö analüüsimine ja tagasisidestamine
- Läbivate teemade rakendamine kirjutada *kooli õppekavas* lahti, siduda konkreetsete valdkondadega ning *lõimida* aineõppega (suurem osa kohustuslikul õppel), läbivate teemadega tegelemise *tasakaalustamine kooliastmeti* - lisaväärtuse loomine kooli konkurentsivõime suurendamiseks
- *Võrgustike* töö tugevdamine ja teadvustamine (sh erinevate koolide koos- ja ühistöö, koostöölepped erinevate asutuste ja kõrgkoolidega)

Riigipoolne abi LT rakendamiseks

- Läbivate teemade *lahtikirjutus* õppeprotsessi tasandil: süsteemselt kõikides kooliastmes konkreetsed variandid (nagu ainetes on protsessikirjeldused)
- *Metoodiliste materjalide* koostamine ja *valdkonna edasiarendamise rahastamine*
- Riigi poolt loodud (pädevatest koolitajatest) tasuta läbivate teemade *koolitussüsteem* (nii koordinaatoritele, koolijuhtidele, kui ka aineõpetajatele)
- Tasustatud *karjäärikoordinaatori* kohtade *rahastamine* (ideaalis *karjäärinõustaja*) koolides
- *Karjäärikeskused* linnas ja maakondlikud keskused on oluline tugi rakendamisel, nende rahastamine (sh karjäärinõustamine ja testimine)

- Õppekava rakendamist toetavate *ürituste* ja *projektide rahastamine* (nt rõhuasetusega LT rakendamisele, kontrollimisele ja süsteemi väljaarendamisele koolides) ja rahastamisvõimaluste *tutvustamine* (nt võrgustike juhtidele)
- *Võrgustike* töö tugevdamine riikliku rahastamise (ja nõustamisega) ja nende töö teadvustamise kaudu (nt karjäärikoordinaatorite ainesektsioon)
- Läbivate teemade *õpitulemuste* saavutatuse *kontrollimise* võimalused kooli ja riigi tasandil (nt riikliku tasemetöö osana)
- *Eelkutseõppe* laiendamine ja toetamine riigi poolt akadeemiliselt vähemandekate õpilaste toetamiseks (sh põhikoolides)
- Õpetajate, eriti *klassijuhatajate* ettevalmistamine juba õpetaja *tasemekoolituses* läbivate teemade käsitlemiseks.

Kasutatud kirjandus

Kõiv, P., Lamesoo, K., Luisk, Ü. Õppekava läbivate teemade rakendamine. *Haridus* nr 4, 2010, lk 2-10.

Ruus, V. R., Sarv E. S. (koostajad) 2010. *Õpetaja esmaharidus. Olukord ja probleemid 21. sajandi algul*. Tallinna Ülikool.

Sarv, E. S. 2008. *Õpetaja ja kool õpilase arengu toetajana. Õpetaja enesest ja koolist*. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus.

Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse 2008-2010 läbiviidud uuring „Riikliku õppekava läbivate teemade rakendamise strateegiad koolis“.

Võlli, K. 2004. *Õppekavaarendustöö koolis: vahekokkuvõtteid arendustööst ja eestikeelse õppe laiendamisest*. Tallinn: AS Atlex.